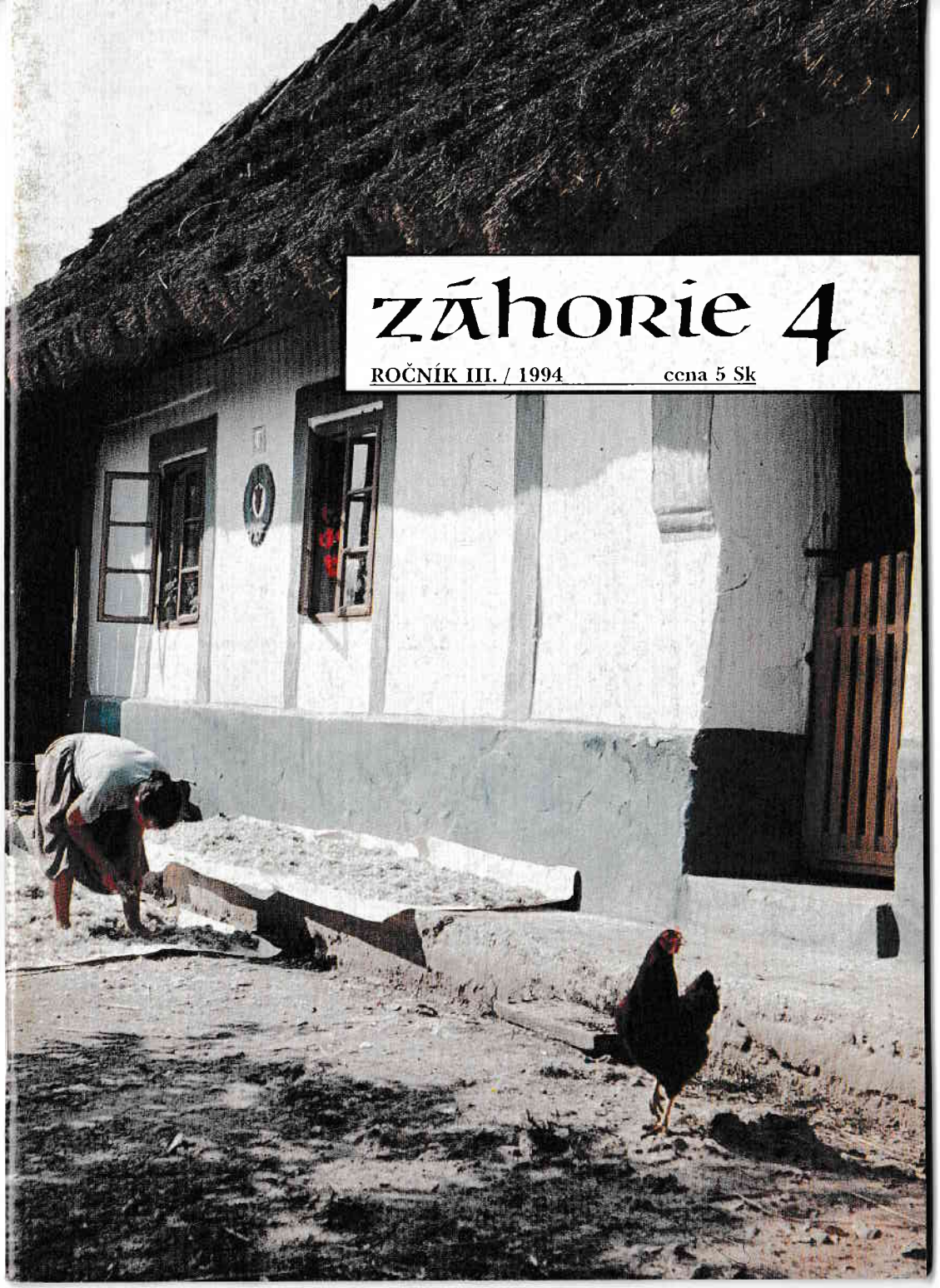

záhorie 4

ROČNÍK III. / 1994 cena 5 Sk

ZÁHORIE

- vlastivedný časopis venovaný dejinám, tradíciám, prírode a kultúre Záhoria.

Vydáva Záhorské múzeum v Skalici

Redaktori:
PhDr. Viera Drahošová
Mgr. Peter Michalovič
Mgr. Vladimír Petrovič
PhDr. Mária Zajíčková
Technická a výtvarná spolupráca:
Antónia Ilenčíková
Jozef Vaníček
Grafická úprava:
František Jankovič
Riaditeľ ZM:
Mgr. Tomáš Gronský
Foto farebnej prílohy:
Ján Pardubský

ERRATA

Na obálke:
Plavecké Podhradie - priedomie
Radošovce - farský kostol
Marián Velba: Hradištské humná.
Z fondu Záhorskej galérie Senica

OBSAH

Č. 4/94

RNDr. Anton Michálek: **Vývoj osídlenia Záhorskej nížiny v druhej polovici 20. storočia**
Mgr. Vladimír Petrovič: **Vývoj cestnej siete na Záhorí [obdobie od polovice 13. st. do polovice 16. storočia]**
PhDr. Eva Fordinálová, CSc: **Spolok Tatrín a Záhorie**
PhDr. Viera Drahošová: **Ignác Juračka**
PhDr. Viera Drahošová: **Zlatý diadém zo Senice**
PROFIL OBCE ČASTKOV
Štefan Juráš: *Príhovor*
RNDr. Ján Hrbatý: *Prírodné pomery okolia obce Častkov*
PhDr. Viera Drahošová: *Najstaršie osídlenie Častkova*
Mgr. Vladimír Petrovič, PhDr. Zora Viestová: *Z dejín obce*
Z dobovej tlače
Braňo Kolény: *Jozef Nedobrý*
PhDr. Mária Zajíčková: *Častkovská výšivkárska tradícia*
PhDr. Mária Zajíčková: *Na senú*
PhDr. Mária Zajíčková: *Čepčenie nevesty*
PhDr. Štefan Zajíček: *Umelecké zobrazenie Častkova*
PhDr. Štefan Zajíček: **Gustáv Mallý a Záhorie**
NÁŠ ROZHOVOR
Z dobovej tlače
Ing. Jozef Hlavatý: **Výskum františkánskeho kostola v Skalici. /5. časť/**
Mgr. Miroslav Minďáš: **Kronikárom**
SPRÁVY

R.Č.OU 10/91. Vychádza 6x ročne.
Časopis v okrese Senica rozširuje prostredníctvom svojich stánkov PNS. Objednávky a predplatné zasielajte na adresu: Záhorské múzeum, nám. Slobody 12, 909 01 Skalica

Podávanie novinových zásielok povolené SP š.p. ZsRP Bratislava č.j. 850 - PO zo dňa 12.4. 1994

Informácia redakcie

V tomto čísle sa prvý krát stretávate s prílohou časopisu Záhorie, venovanou profilu obce Častkov. Vychádzame tým v ústrety veľkému záujmu obcí o poznanie a spracovanie svojho kultúrneho dedičstva a prírodného prostredia. Odborní pracovníci Záhorského múzea v Skalici majú možnosť po dohode s obecným úradom preskúmať a spracovať takouto formou profil a špecifiká ktorejkoľvek obce na Záhorí. Príloha sa dá pre potreby obce vydať i vo forme separátu.

Vývoj osídlenia Záhorskej nížiny v druhej polovici 20. storočia

Rozdiely v prírodných podmienkach a v historickom vývoji spôsobili, že koncentrácia obyvateľstva v rôznych oblastiach (regiónoch) v SR vykazuje veľké rozdiely. V tab. č.1 a č.2 môžeme sledovať vybrané údaje osídlenia na Slovensku v jednotlivých oblastiach, ako aj za sledovaný región - Záhorie. Relatívne údaje v tab. č.2 nám ukazujú, že hustota zaľudnenia v regióne bola v r. 1991 hlboko pod celoslovenským priemerom (85 obyv./km^2). Aj v rámci západoslovenskej oblasti patrí Záhorie k najredšie osídleným regiónom. Túto malú hustotu spôsobuje najmä to, že ide o región, kde na jednu obec pripadá v priemere až 25,7 km^2, aj keď ide o veľké obce, v ktorých priemerný počet obyvateľov bol v r. 1991 až 2140.

Tab. č.1. Vybrané charakteristiky osídlenia k 1.1.1980

Územie, kraj	Rozloha v km^2	Počet obcí	Bývajúce obyvat.	Hust. zaľud. ob./km^2	Poč. obyv. na obec	Poč. km^2 na obec
SR	49 025	2 725	4 991 168	102	1 832	18
Západosl.	14 859	738	2 064 150	139	2 285	19.7
Stredosl.	17 983	874	1 524 766	85	1 745	20,6
Východosl.	16 183	1 113	1 402 252	87	1 260	14,5
Záhorie	2 261	88	191 785	85	2 179	25,7

Tab. č.2. Vybrané charakteristiky osídlenia k 3.3.1991

Územie, kraj	Rozloha v km^2	Počet obcí	Bývajúce obyvat.	Hust. zaľud. ob./km^2	Poč. obyv. na obec	Poč. km^2 na obec
SR	49 025	2 834	5 289 608	108	1 866	17,3
Západosl.	14 859	792	2 175 475	146	2 747	18,8
Stredosl.	17 983	989	1 622 299	90	1 640	18,2
Východosl.	16 183	1 053	1 512 937	93	1 437	15,4
Záhorie	2 226	90	192 636	85	2 140	25,1

Vývoj vybraných charakteristík osídlenia od r. 1961 môžeme sledovať v tabuľke č.3.

Tab. č.3. Vývoj vybraných charakteristík osídlenia na Záhorí

Rok	Bývajúce obyvateľstvo	Počet obcí	Hustota zaľudnenia	Počet obyv. na 1 obec	Pošet km^2 na 1 obec
1961	171 272	96	75,8	1 784	23,6
1970	178 521	95	79	1 879	23,8
1980	191 785	88	84,8	2 179	25,7
1991	192 636	90	85,2	2 140	25,1

Z tabuľky vidíme, že okrem posledného desaťročia klesá počet obcí v dôsledku administratívneho zlučovania. V r. 1961 - 70 nastala len jediná zmena, a to úbytok počtu obcí v dôsledku zlúčenia obce Mikulášov s obcou Lakšárska Nová Ves. V r. 1970 - 80 následkom koncentrácie obyvateľov administratívnym zlučovaním obcí v intercenzálnom období zaniklo na Záhorí 7 obcí: zlúčili sa obce Čáčov a Kunov so

Senicou, Sekule s Moravským Jánom, Turá Lúka s Myjavou, Rozbehy s Cerovou, Borský Peter s Borským Mikulášom a Vieska s Radošovcami. V dôsledku zmien a následným zvýšením právomocí a rozhodovania obecných zastupiteľstiev sa v poslednom intercenzálnom období odčleňujú 2 obce: Sekule od Moravského Jána a Rybky od Rohova. Tak sa ku sčítaniu v r. 1991 stabilizuje počet obcí v regióne na 90 a tento stav trvá až do súčasnosti.

Napriek sústavnému rastu obyvateľov v regióne existujú rozdiely v raste v jednotlivých obdobiach. Najväčší nárast zaznamenávame v období rokov 1970 - 80, a to o 13 264 obyvateľov. V nasledujúcom desaťročí to bolo len o 851 obyvateľov. Celkový prírastok obyvateľov v r. 1991 oproti r. 1961 dosiahol 12.5 %, čo sa prejavilo hlavne výraznou koncentráciou obyvateľov v mestách. Je to približne rovnaký prírastok, aký v tomto období vykazuje celý Západoslovenský kraj, ale až o 13.7 % nižší ako je celoslovenský priemer.

Čo sa týka hustoty zaľudnenia, tá sa v r. 1991 zvýšila takmer o 10 obyvateľov oproti roku 1961. Zvyšovanie počtu obyvateľov na 1 obec nie je ani tak z dôvodu rastu obcí, ako skôr výsledkom znižovania celkového počtu obcí. Priemerná veľkosť obce 2 140 obyv. a 25.1 km^2 je dôkazom prevahy väčších obcí v regióne.

Prírastok obyvateľov za obdobie 1961 - 91 bol zaznamenaný v 16 obciach. Prevažne to boli obce, v ktorých sa sústreďujú prevádzky priemyselných podnikov (Kúty, Borský Mikuláš, Rohožník, Šajdíkove Humence), komunálnych služieb a družstevné prevádzkárne (Závod, Rohovské Rybky, Smrdáky). Najväčší prírastok však zaznamenali všetky mestá, aj keď tento bol diferencovaný (tab. č.4).

Tabuľka č. 4. Zmeny počtu obyvateľov miest v r. 1961 - 1991

	Bývajúce obyvateľstvo				Podiel z úhrnu obyv./%				Rozdiel 1961-91	
Mesto	1961	1970	1980	1991	1961	1970	1980	1991	abs.	v %
Senica	8 454	11 383	15 515	20 031	4.9	6.4	8.1	10.4	11 577	136.9
Malacky	9 650	11 101	15 218	17 571	5.6	6.2	7.9	9.1	7 921	82.1
Skalica	6 968	9 637	13 833	14 728	4.1	5.4	7.2	7.6	7 760	111.4
Myjava	7 555	9 227	11 668	13 107	4.4	5.2	6.1	6.8	5 552	73.5
Holíč	7 067	7 570	8 741	11 325	4.1	4.2	4.6	5.9	4 258	60.3
Stupava	5 953	6 863	6 062	7 835	3.5	3.8	3.2	4.1	1 882	31.6
Brezová	3 322	3 503	4 835	5 558	1.9	2.0	2.5	2.9	2 236	67.3
Gbely	4 661	4 824	5 038	5 157	2.7	2.7	2.6	2.7	496	10.6
Šaštín	4 515	4 678	4 928	4 775	2.6	2.6	2.6	2.5	260	5.8
Spolu	58 145	68 786	85 838	100 087	33.9	38.5	44.8	52.0	41 942	72.1

V r. 1961 z celkového počtu 171 272 obyvateľov žilo 58 145 obyvateľov v mestách, čo je 33.9 %. V r. 1991 už viac ako polovica obyv. (52 %) žila v mestách. V r. 1961 najväčším mestom regiónu boli Malacky s 9 650 obyv., v r. 1991 to bolo okresné mesto Senica, ktorá zaznamenala oproti roku 1961 nárast obyv. o 136.9 %. Druhým najviac rastúcim mestom bola Skalica, ktorej počet obyv. vzrástol oproti r. 1961 o 111.4 %. Najmenej rástli mestá Gbely (10.6 %) a Šaštín (5.8 %). Celkovo počet obyvateľov miest vzrástol o 41 942 obyv., čo predstavuje 72.1 %. Čo sa týka podielu z úhrnu obyv., tento klesal len v Šaštíne z 2.6 % na 2.5 % a nezmenený zostal v Gbeloch (2.7 %). V ostatných mestách sa zvyšoval.

Jednou z dôležitých charakteristík obyvateľstva je jeho rozmiestnenie a rozdelenie do veľkostných skupín obcí, ktorej sa budeme venovať v nasledujúcom čísle.

Anton Michálek

Vývoj cestnej siete na Záhorí

Cestná sieť v období od polovice 13. storočia do polovice 16. storočia

Tatárskemu plieneniu sa Záhorie vyhlo, no o to ťažšie prežívalo přemyslovsko-arpádovské boje, ktoré sa preniesli na západné Slovensko po tom, čo vojsko Štefana V., syna Belu IV., v roku 1270 vyplienilo Dolné Rakúsko. Přemysl Otakar II. potom s početným vojskom ohrozoval a pustošil krajinu na východ od Moravy s menšími prestávkami až do októbra 1273.

V 13. storočí dochádza k vytvoreniu novej koncepcie hospodárskej politiky Uhorského štátu. Formovanie nového trhového hospodárstva bolo spojené s vytváraním novej štruktúry trhov, vznikom miest, rozvojom baníctva a spracovania kovov, rozširovaním ornej pôdy, rozvojom zahraničného obchodu, čo všetko vyžadovalo transformáciu cestnej siete. Sieť medzinárodných komunikácií spájajúca naše územie so zahraničím je lepšie udržiavaná a strážená.

Väčšia intenzita trhovej činnosti vedie k zhusteniu vnútrokrajinských ciest. Na Záhorí vznikajú nové trhové osady, ktoré na seba sťahujú regionálnu cestnú sieť.

Ak si bližšie lokalizujeme tieto strediská regionálneho obchodu, zistíme, že všetky sa vytvorili na starých, nám dobre známych cestách. Na juhu Záhoria je to Plavecký Štvrtok, ktorý sa prvý krát spomína už v roku 1206 v donačnej listine Ondreja II.[1] Táto lokalita leží na ceste, ktorá svoju úlohu plnila už v predošlých obdobiach. Na západnej strane Malých Karpát pred vstupom do priesmyku Buková - Trstín, na predhistorickej ceste z Balkánu cez strednú Európu na západ vznikla trhová osada Prievaly, ktorá sa prvý krát spomína ako trhové mestečko v roku 1200, s kostolom už od roku 1143.[2] Taktiež Sobotište ležalo na staršej predhistorickej ceste, ktorá viedla z Jablonice na Sobotište a z neho Vrbovčianskym priesmykom cez Kuželov a Hrubú Vrbku ďalej na sever. Sobotište sa prvý krát spomína ako trhové miesto v roku 1251.[3] Holíč bol rovnako dôležitým komunikačným uzlom ako Prievaly. V roku 1228 za vlády Ondreja II. sa v Holíči spomína zriadenie pohraničnej mýtnej stanice.[4] Viac nám o úlohe Holíča ako politickosprávneho a hospodárskeho strediska severného Záhoria v 13. a 14. storočí mohol povedať výskum neznámeho starého opevnenia, no prebehol v amatérskych podmienkach bez akéhokoľvek odborného výstupu.

V roku 1322 na trnavskej schôdzke Karol Róbert a český kráľ Ján Luxemburský uzavreli spojenectvo proti Rakúsku, čo bolo základom širokej politickej a hospodárskej spolupráce v nasledujúcich rokoch. Jej výslednicou bola okrem iného i dohoda o hlavných medzištátnych obchodných cestách, úprave hraničných ciel a vnútrokrajinských mýt, ktorej vyjadrením bola privilegiálna listina Karola Róberta vydaná v januári 1336.[5] V tomto privilégiu boli okrem ustanovenia o výške cla a mýt, ktoré musia kupci prechádzajúci Uhorským kráľovstvom zaplatiť, udané

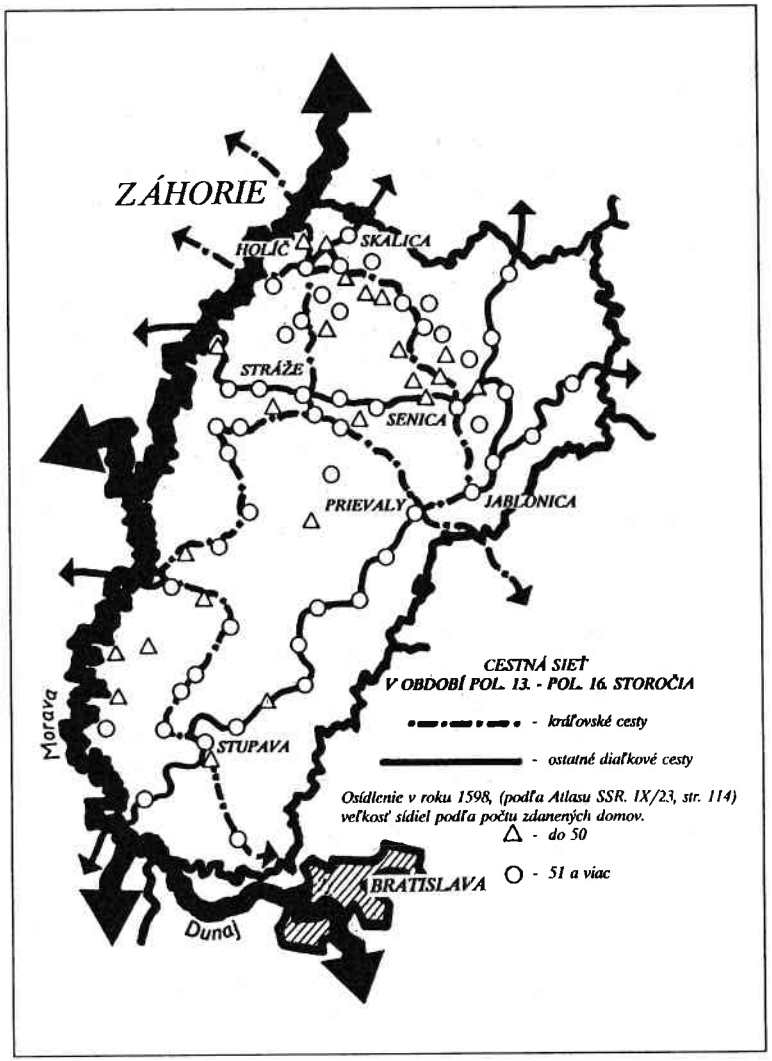

colné a mýtne stanice od hraníc až do Budína. Týn, ako potvrdili mešťania Brna a Trnavy, bol potvrdený a upravený mýtny poriadok vydaný pre túto cestu už za Belu IV.[6] Colnou stanicou Uhorska na tejto ceste bol Holíč. V ňom sa cesta rozdvojovala. Buď išli kupci ďalej údolím Chvojnice cez Radošovce do Senice, alebo na Stráže. V Senici a Strážach platili cestné mýto. Zo Senice potom cesta smerovala na Jablonicu, kde sa platilo mostné mýto. Odtiaľ viedla cez Prievaly na Bukovú, kde platili cestné mýto rovnakej hodnoty ako v Strážach a Senici. Zo Stráží viedla druhá vetva okrajom Borskej nížiny do priesmyku Prievaly - Trstín. Vetvu českej cesty vedúcu z Holíča na Senicu a Jablonicu využívali najmä kupci idúci so svojím tovarom na Považie a spodnú vetvu Českej cesty cez Stráže na Prievaly kupci pokračujúci ďalej po Českej ceste do Trnavy a Ostrihomu. V roku 1373 rozšíril Ľudovít Veľký privilégium pre českých, moravských a nemeckých kupcov, ktoré im udelil jeho otec Karol Róbert a zaistil im bezpečnosť a poriadok vo vyberaní mýta na ceste Holíč - Šaštín - Kuklov - Veľké Leváre - Malacky - Stupava - Bratislava. Niektorí historici spájali vydanie tejto listiny aj so samotným vznikom tejto cesty. Proti tomuto tvrdeniu mám niekoľko argumentov. V prvom rade je to kontinuitné osídlenie tejto oblasti Záhoria od 9. storočia. V 11. až 13. storočí tu stretáme okrem pôvodného obyvateľstva posádky Sikulov a Plavcov plniace strážnu úlohu na hraniciach Uhorska. Ich osady vznikajú na starých cestách. Nakoniec tu máme dva písomné pramene, ktoré nám potvrdzujú existenciu cesty na čiare Bratislava - Holíč. Prvý nám hovorí o ceste *"maxima via"* pri Plaveckom Štvrtku v roku 1206. Druhým nepriamym dôkazom o existencii cestného spoja medzi severnou a južnou oblasťou Záhoria môže byť text donačnej listiny kráľa Ladislava IV. z 30. marca 1273, ktorou daruje Vavrincovi, synovi komesa Kemeňa a šoproňskému a vrbaskému županovi dedinu Holíč i s tamojším mýtom, ktoré dostal už od kráľa Ondreja II. jeho otec, ale neskoršie bol pozbavený tohto majetku a Holíč bol potom pripojený k Bratislavskému hradu so všetkými jeho úžitkami.[7] To znamená, že Holíč bol v období rokov 1205 - 1273 pripojený k bratislavskému komitátnemu hradu tak isto, ako keď sa po roku 1296 včlenil holíčsky komitát sčasti do Bratislavskej hradnej stolice. Z toho vyvodzujem záver, že už v tomto období muselo existovať spojenie medzi Bratislavou a severným Záhorím a týn spojovníkom mohla byť len dobre zjazdná komunikácia.

Do 15. storočia vstupuje cestná sieť Záhoria dvoma medzinárodnými cestami, ktoré boli pod stálou vojenskou ochranou, ako to vyplýva z ubezpečenia kráľa Ľudovíta Veľkého kupcov po nich chodiacich, že na týchto cestách nebudú obťažovaní ani za vypuknutia vojny. Zabezpečenie ochrany nariadil kastelánom hradov Branča a Holíča.[8] Okrem týchto ciest z kategórie kráľovských existovali na Záhorí ďalšie diaľkové prepojenia z Uhorska na Moravu a do Rakúska. Do oblasti Olomoucka viedla odbočka z Českej cesty od Senice cez Sobotište - Vrbovce - Kamennú bránu - Javorník - Velkú nad Veličkou - Lipov a Uherský Ostroh doložená na moravskej strane mýtami z druhej polovice 14. storočia.[9]

Do tej istej oblasti smerovala diaľková cesta, odpájajúca sa z Českej cesty pri Holíči a smerujúca cez Skalicu - Strážnicu - Veselí nad Moravou - Uherský Ostroh do Olomouca. Rast významu tejto cesty môžeme dať do súvislosti s hospodárskym rastom miest v jej osi /význam tejto cesty zvýraznili aj viaceré cesty kráľa Žigmunda Luxemburského po nej a jeho niekoľkonásobná prítomnosť v Skalici a Strážnici.[10] Táto cesta sa dostáva tak do povedomia kupcov, že je od 15. storočia používanejšia ako pôvodný prechod z Holíča na Hodonín. Treťou diaľkovou cestou spájajúcou Uhorsko s Moravou bola cesta idúca zo Stráží cez Kúty - Brodské /brod cez Moravu/ - Lanžhot do Břeclavy.[11] Cesta spájajúca Záhorie s Rakúskom sa odpájala z kráľovskej cesty Holíč - Bratislava pri Gajaroch a cez rieku Moravu smerovala do Viedne. Kráľ Žigmund daroval do trvalej držby veľmožom takmer dve tretiny kráľovských majetkov. Tak podporil tendencie k vytváraniu domínií, ktoré sa stali menšími územno-správnymi útvarmi v rámci šľachtických stolíc. Zo sídiel panstiev sa v nasledujúcich storočiach stali ich hospodársko-správne centrá, čo malo nepochybne veľký vplyv na vývoj miestnej cestnej siete. Šľachta sa v nich usiluje presadzovať vlastnú mýtnu politiku, a tak na všetkých dôležitých cestách prechádzajúcich panstvom zakladá nové mýtne stanice.

Postupný rozvoj cestnej siete v období vrcholného feudalizmu bol podporovaný hospodárskym rastom záhorských mestečiek a dedín a ich zapojením do nadregionálneho obchodu. V 14. storočí dochádza ku konštituovaniu privilegovaných kráľovských ciest slúžiacich medzinárodnému obchodu. Politický, hospodársky vplyv týchto ciest na život na Záhorí mal mnoho pozitív, ktoré neretardovali úplne ani vojny a vojenské ťaženia.

Zabezpečovaním ochrany kupcov pohybujúcich sa medzinárodnými cestami boli kráľovým nariadením povinní kastelláni kráľovských hradov. Títo pravdepodobne aj dozerali na priechodnosť kráľovských ciest. Zvýšená intenzita obchodného ruchu kládla väčšie nároky na technickú údržbu ciest, ktorým sa dostalo väčšej starostlivosti až po kráľovských privilégiách z rokov 1336 a 1373.

Vladimír Petrovič

Poznámky:

1. Marsina, R.: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. I. Bratislava 1971, s.111
2. Jankák, Š.: Konfínium na Záhorí a stará cesta ním vedúca z Bratislavy do Prahy. Geografický časopis, 14, 1962, s.86 - 95.
3. Jankák, Š.: Brány do dávnoveku. Bratislava 1986, s.42.
4. Varsík, B.: Zo slovenského stredoveku. Bratislava 1972, s.273.
5. Čelakovský, J.: Privilegia měst pražských. Praha 1886, s.44.
6. Tamže, s. 44.
7. Varsík, B.: Zo slovenského ... s.271.
8. Tamže, s.291.
9. Hosák, L.: Zemské stezky a podružné cesty na Moravě v době předhusitské. Časopis společnosti přátel starožitností, 1957, s. 147-148.
10. Jankák, Š.: Nový smer Českej cesty od začiatku 15. storočia. Zprávy oblastního musea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově, 1963, s.84-97.
11. Hosák, L.: Zemské stezky... s.85.

Spolok Tatrín a Záhorie

Minulý rok sme si pripomenuli 150. výročie kodifikácie štúrovskej slovenčiny oslavami v Hlbokom a v tomto roku uplynie 150 rokov od založenia celoslovenského kultúrneho spolku TATRÍN - priameho predchodcu Matice slovenskej. Pri tejto príležitosti treba pripomenúť, že aj základy Tatrína sa rodili na Záhorí: impulz na jeho založenie totiž vzišiel z pamätného júlového stretnutia Štúra, Hurbana a Hodžu v roku 1843 v Hlbokom a o rok - 26.-28. augusta 1844 sa konalo v Liptovskom Sv. Mikuláši jeho prvé valné zhromaždenie.

Tatrín bol už od vzniku koncipovaný ako súkromný spolok, členmi mohli byť jednotlivci bez ohľadu na konfesionálnu a stavovskú príslušnosť. Hoci podstatnú časť členstva tvorila evanjelická inteligencia, zväčša absolventi bratislavského lýcea, stanovy boli príbuzné Slovenskému učenému tovarišstvu: povinnosťou členov bolo rozvíjať spolkovú činnosť finančnými príspevkami a písaním slovenských kníh. Predstavenstvo tvoril výbor zložený z predsedu, účtovníka a štyroch členov, členstvo sa skladalo z dobrovoľných podporovateľov a "stálcov" - stálych členov, ktorí sa zaviazali platiť ročne aspoň päť zlatých.

Spolok Tatrín rozvíjal svoju činnosť až do revolučných rokov 1848-1849. Počas celého štvorročného trvania bol predsedom Michal Miloslav Hodža a členovia výboru sa postupne dopĺňali, najmä po zjednotení s katolíckou inteligenciou: vo výbore pracovali muži pôsobiaci na Záhorí, resp. z neho pochádzajúci - Jozef M. Hurban a Jozef Sčasný.

Spočiatku bol spolok Tatrín záležitosťou evanjelických národne cítiacich vzdelancov. Avšak v roku 1846, pravdepodobne v máji, navštívili Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Peter Kellner-Hostinský Jána Hollého na Dobrej Vode, aby ho požiadali o spoluprácu a podporu pri rozšírení radov Tatrína o katolícku inteligenciu. Medzi iným Hollý o tejto návšteve píše Martinovi Hamuljakovi - *" Rekli dál: abi sa ňejaké místo ustanovilo na kerém bi sa i naší i jejích spisovatelé zešli a o tomto spojenu radu držali, jako bi sa to najlepšej vikonalo. Já sem na to sfiskel plecama: že sem už slepí a naších spisovatelov, súli kde kerí, vác neznám. Hovorili, že teda Sčasnemu o tej veci písat budu."*

Hollého dielo, najmä vydanie jeho súborného diela v štyroch zväzkoch v roku 1841-1842 s jeho portrétom a po prvý raz publikovaným Chválospevom na Antona Bernoláka, nesporne malo rozhodujúci podiel ako na rozhodnutie kodifikovať slovenský spisovný jazyk, tak i na úmysel vytvoriť celoslovenské kultúrne združenie. Bratislavská mládež sa v júni 1843, teda tesne pred kodifikáciou a rok pred založením Tatrína, obracia na Hollého listom s mottom z Chválospevu - *"Zbuď sinov odroďeních, abi už raz opustili Češku/ A spolu zjednoťení, ke svéj sa navrátili matce."* Okrem iného píšu: *"Zložte už aj Vi, prevelební Otče, to presvedčeňje o nás, že mi ešte ďalej našu drahú mater Slovensku chceme hrdúsiť... priviňte k sebe sinov, vi Otče Slovákov, k Vám sa priznávame a chceme na základe, čo ste Vi z vernými Slováci rozložili, stavbu ďalej ťahať."*

Preto je prirodzené, že sa "tatrínci" s úmyslom zjednotiť celú slovenskú inteligenciu obrátili práve na Hollého ako celonárodne uznávanú autoritu.

Treba pripomenúť, že v čase vzniku Tatrína ešte existoval, hoci už s veľkými problémami, spolok presne o desaťročie starší - Spolok milovníkov slovenskej reči a literatúry, ktorého nákladom práve vyšli Básne Jána Hollého a ktorý sa postupne stával záležitosťou katolíckej inteligencie, generačne staršej. Práve v roku 1844 vyšlo spolkovým nákladom posledné dielo - preklad gbelského rodáka Antona Knappa Biblická história a skorý zánik Spolku sa dal predvídať. Keďže jeho členom bol aj Ján Hollý, Štúr, Hurban a Kellner-Hostinský, dúfali, že bude sprostredkovateľom pri získaní katolíckych spisovateľov pre Tatrín. Hollého zdravotný stav bol už však veľmi vážny, preto ich voľba padla na jeho spolurodáka a mladšieho priateľa Jozefa Sčasného.

Štúr so Sčasným nadviazal osobný kontakt ešte v časoch jeho kaplánovania na katolíckej fare v Uhrovci a zrejme Štúrovu ponuku na spoluprácu prijal - spolu s ním aj ďalší predstavitelia najmladšej generácie pridržiavajúcej sa bernolákovčiny. Z tohto aspektu sa stalo štvrté valné zhromaždenie Tatrína v roku 1847 v čachtickej katolíckej fare u Jozefa Urbanovského pamätným, lebo na ňom prichádza aj k dohode jazykovej - k zjednoteniu na báze štúrovskej slovenčiny (aj keď po skončení revolúcie opäť nastanú jazykové roztržky). Na tomto zhromaždení bol Sčasný (spolu so Štefanom Závodníkom) zvolený za člena výboru Tatrína za katolícku inteligenciu.

Po čachtickom zhromaždení sa konala vo Veselom u Juraja Holčeka, ktorý predtým pôsobil ako kaplán v Jablonici, ustanovujúca schôdza Prvého ústredného spolku zakladateľov spolkov miernosti - Jozef Sčasný bol zvolený aj do jeho predsedníctva.

Hlavná úloha Tatrína - rozvíjanie slovenského národného života - sa napĺňala predovšetkým vydávaním kníh, zábavných a poučných spisov pre ľud, ale aj beletrie a vedeckých diel pre vzdelanejšie vrstvy. K najvýznamnejším tatrínskym vydaniam patrí Štúrova práca Náuka reči slovenskej (1846) a Hodžove diela Dobruo slovo Slovákom súcim na slovo (1847), Epigenes Slovenicum (1847) a Větín o slovenčině (1848). Zoznam členov nepoznáme, ale v deputácii v roku 1847 do Viedne za úradné schválenie Tatrína bol aj skalický rodák - inžinier Pavel Mazúr.

Tatrín bez dosiahnutia úradného schválenia v revolučných rokoch zanikol, posledným činom bolo vydanie tlačou 5000 exemplárov Žiadostí slovenského národa z Liptovského Sv. Mikuláša. Ale počas svojej existencie splnil historickú úlohu v zjednocovacom procese slovenskej inteligencie a na náš "záhorácky" podiel v ňom môžeme byť oprávnene hrdí.

Eva Fordinálová

LITERATÚRA:

Ambruš, J.: Ján Hollý očami svojich súčasníkov. Bratislava 1964.

Fordinálová, E.: Dva jubilujúce spolky v kultúrnom kontexte. In: SJaLvŠ, 1993/1994, 7-8.

Korešpondencia Jána Hollého - editor J. Ambruš. Martin 1969.

Miškovič, A.: Čachtické zhromaždenie Tatrína r.1847. In: Zborník Matice slovenskej, 1933-34, 11-12.

Rapant, D.: Tatrín. Martin 1950.

Ignác Juračka

27. augusta 1899 zomrel v Lábe národnokultúrny pracovník, farár Ignác Juračka, ktorý v tejto obci pôsobil 50 rokov.

Narodil sa v Kopčanoch /okr. Senica/ 1. mája 1820. Po ukončení štúdií v Skalici, Jásberényi, Pešti, Trnave, Bratislave a Viedni bol 3. apríla 1845 vysvätený za kňaza a 20. júna toho istého roku nastúpil ako kaplán v Stupave, od roku 1849 ako farár v Lábe.

Patril medzi zakladajúcich členov MS, gymnázia v Kláštore pod Znievom, 1863 bol účastníkom a podporovateľom cyrilometodských slávností na Velehrade. Osobne sa poznal so Štúrom a prispieval do Slovenských novín /1851-53/, Orla tatránskeho, Cyrilla a Methoda /1862-63/. Je autorom ódy na Jána Hollého.Od roku 1886 bol tiež cirkevným notárom stupavského dištriktu.

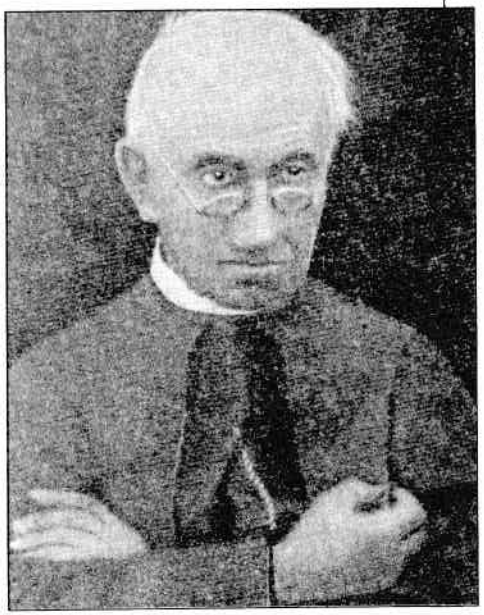

Revolučný rok 1848, ktorý mu priniesol "nesmierne a nekonečné sužovanie a prenasledovanie", ho zastihol v Stupave.

"Kalvária jeho začala sa dňa 24. septembra 1848 v nedeľu, keď po odbavení služieb Božích na filiálke v Pajštúne, zo zvedavosti zamiešal sa do zástupu ľudí, čítajúcich na protivnej stene vylepenú vyhlášku. Prečítal tlačivá, ktoré v troch rečiach nariaďovali úradne občanom, že v budúcnosti všetcia pod ťarchou ťažkých trestov len maďarskému ministerstvu majú byť poslušní. Vysedajúceho už na voz, ktorý ho mal zpäť viezť do Stupavy, oslovila ho odrazu jedna ženička: "Prosím, pán kaplán, čo je to tam vyvesené ?" On jej odpovedal len týmto jedným slovíčkom "pletky"! Za to ešte ten istý deň hneď ho udal jeden Nemec v Pajštúne bývajúci pod menom Schreiber, poverený pozorovaním Kaplána, sudcovi zemanov Adalbertovi Buócovi v Stupave, ktorý hneď zas ako buriča ľudu ďalej ho udal vládnemu komisárovi Ujházymu v Bratislave". /Kniha o príchode Lábianov, s. 199/

10. októbra o 11. hodine Ignáca Juračku zatkli a 11. novembra postavili pred vojenský súd, kde mu hrozil trest smrti. Kanonik - bratislavský gróf Forgáč dosiahol svojou návštevou u Ľudovíta Kossutha v Pešti presunutie prípadu pred civilný súd, čím mu zachránil život. Do prepustenia 5. januára 1849 z peštianskej väznice zažil ešte "horšie potupy".

"Doma nemali o ňom zvesť a pokladali ho za mŕtveho. Ale taký "živý mŕtvy" máva obyčajne dlhý život. Táto skúsenosť vyplnila sa aj v Juračkovom prípade. V roku 1895 slávil ako lábsky farár a dekan sekundície - oslavy päťdesiatročného kňazstva a povolaní hostia mu právom zaspievali "Kto za pravdu horí..." /Národný mučeník Ignác Juračka, Devín 5, 41/

Viera Drahošová

Pramene: Slovenský biografický slovník III. zv. Martin 1987, s.594.

Kniha o Príchode Lábianov do Ameriky. Chicago 1941.

Národný mučeník Ignác Juračka. In: Devín 5, 1936-37, s.39-41.

Zlatý diadém zo Senice

Pri prehliadke najstarších skvostov v expozícii Klenoty dávnej minulosti Slovenska na bratislavskom hrade nám Záhorákom nedá, aby sme sa dlhšie nepristavili pri nálezoch z nášho regiónu. Tak zastaneme i pred zlatým diadémom zo Senice.

Jeho osud je zaujímavý. Na svetlo sa zhruba po 2 800 rokoch oddychu v zemi dostal v roku 1942, keď ho našli robotníci pri stavbe rodinných domov pre zamestnancov Slovenského hodvábu v Senici. Pôvodná správa Viktora Šemmera zo 17.6.1942 uvádza bližšie nálezové okolnosti. Jednalo sa o porušený kostrový hrob so "zlatou okrasou" na lebke pochovaného. K hrobovému inventáru patril i zlatý krúžok z úzkeho plechu, pravdepodobne prsteň. V ďalšom hrobe sa nachádzala amfora platěnickej kultúry, bronzové súčasti konského postroja - postranice, rozdeľovače remeňov, prevliečka, bronzový valček s otvorom, kamenný brúsik a železný nožík. Okrem pohrebiska bolo narušené i sídlisko. V roku 1947 nález publikoval Vojtech Budinsky - Krička v práci Slovenské dejiny I. /časť Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej/. Žiaľ, diadém nálezcovia v strede po celej dĺžke rozstrihli a rozkúskovali na 40 častí. Keď v roku 1977 Mikuláš Dušek nálezy pred odbornou analýzou kompletoval, zistil, že prsteň, 19 fragmentov diadému a plochý hlinený idol chýba; stratili sa krátko po nájdení. Po niekoľkých pokusoch a pátraní na viacerých miestach sa podarilo časti nálezu zosústrediť, no diadém už celistvú podobu nezískal, chýba z neho viac ako polovica. Z tohto dôvodu prišlo postupne k zmene rekonštrukcie i datovania.

V práci Zlatý diadém z doby halštatskej zo Senice /Archeologické rozhledy 1979, s.404 / uvádza jej autor Mikuláš Dušek nasledovný popis: "Tenký pásik zo zlatého plechu /v zlomkoch/. Horná časť je na obidvoch koncoch zaoblená a pri okraji má dierku. Dolné okraje sú pravouhlé. Pod horným i dolných okrajom je z opačnej strany vytlačený rad drobných okrúhlych zrniek. Cez celú plochu pásika prebieha výzdobný motív elipsy, ktorý bol z druhej strany vytepaný - vytlačený. Uprostred elipsovitých motívov i na ploche medzi nimi sú koncentrické kruhy urobené podobnou technikou. Pravdepodobná pôvodná dĺžka diadému bola 350 - 400 mm,

terajšia šírka je 15 mm. Názor, že ide o diadém, dokladá údaj, podľa ktorého sa zlatý pásik našiel na lebke. Dierky na zachovaných častiach nasvedčujú, že bol ako diadém drôtikom alebo tkanivom pripevnený na hlavu mŕtvej osoby."

Do expozície Klenoty z dávnej minulosti Slovenska bola časť diadému zapožičaná zo Slovenského národného múzea v Bratislave, časť z podniku Slovenský hodváb v Senici, kde celú dobu od nájdenia ležal v podnikovom trezore. V katalógu expozície autor príspevku o senickom diadéme Štefan Holčík po novej rekonštrukcii uvádza nasledovný popis: "Ozdoba čelenky či diadém. Našla sa v kostrovom hrobe na lebke. Tenký pásik bol asi pôvodne našitý na textilný /?/ podklad. Do plechu je zozadu vytlačený ornamentálny motív: vlnovka doplnená očkami v medzikruží. Pri okrajoch pásika rad jemných kužeľovitých výčnelkov."

Diadém - čelenka sa používal na zdobenie hlavy pri slávnostných príležitostiach. Bol symbolom bohatstva a moci, poukazoval na významné postavenie majiteľa. V najstaršom vývoji sa na našom území vyskytuje v podobe plechového pásika alebo vyhotovený z drôtu. Pri objasňovaní zmyslu prikladania zlatého diadému do hrobu musíme brať do úvahy, že zlato bolo v danom období, aj predtým, symbolom slnka, žiary a života. Mŕtvy so zlatým diadémom sa dostal pod ochranu životodarného slnka. Zlatý veniec a diadém boli v gréckom kulte mŕtvych súčasti ozdoby mŕtveho, podobne tomu bolo aj u Rimanov. Mŕtvy so zlatým vencom bol pripravený na nový - posmrtný život...

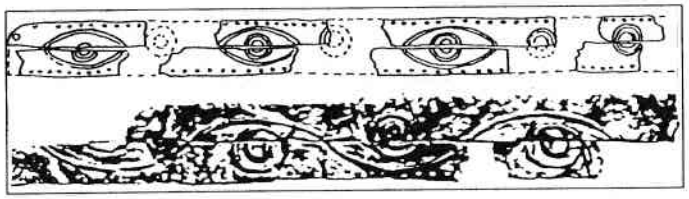

Prvá rekonštrukcia

Druhá rekonštrukcia

Na základe nálezových údajov a analogických nálezov bolo postupne spresnené i datovanie a pôvod diadému. Pochádza s karpatskej kotliny a datovaný bol do tzv. trácko-kimmerského horizontu /8. storočie pred n.l./, ktorý sa dáva do súvislosti s príchodom nového cudzieho elementu z východnej Európy, na západnom Slovensku však pomerne redukovaným. / Nevizánsky,G. 1985, s.604-605/.

Viera Drahošová

Pramene: Budinský - Krička, V.: Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: Slovenské dejiny I. Bratislava 1947
Dušek,M.: Zlatý diadém z doby halštatskej zo Senice. Archeologické rozhledy 31, 1979, s.404-408
Nevizánsky,G.: Bronzový depot tzv. trácko-kimmerského horizontu zo Santovky. Archeologické rozhledy 37, 1985, s. 601-606
Holčík,Š.: Ozdoba čelenky. In: Klenoty dávnej minulosti Slovenska. Katalóg expozície. Bratislava 1988, s.42

Vážení čitatelia,

obec Častkov si v roku 1994 pripomína 600. výročie prvej písomnej zmienky o nej. Rád by som niekoľkými informáciami z posledných desaťročí doplnil celkový obraz tejto malebnej dedinky, ležiacej 7 km od okresného mesta Senica. Počet obyvateľov sa v posledných rokoch pohybuje okolo 600 osôb. V roku 1991 pri sčítaní ľudu bolo v Častkove 120 detí vo veku do 14 rokov, 338 osôb v produktívnom veku a 137 dôchodcov. Muži väčšinou pracujú ako vodiči dopravných prostriedkov, ženy sú zamestnané v službách a v administratíve. Asi štvrtina obyvateľov Častkova pracuje v miestnom roľníckom družstve, ktoré sa v roku 1992 stransformovalo a oddelilo od JRD Sobotište. Hospodári samostatne na 639 ha ornej pôdy a 323 ha lúk. Vážne ekonomické úskalia sa mu darí prekonávať. Po roku 1989 vznikli v obci firmy TIRTANA, LUCKA, L+J DOBROVODSKÝ.

Viacerí občania svoje podnikateľské aktivity rozvíjajú v Senici. Do súkromného vlastníctva prešiel hostinec v Častkove, motorest Havran a predajňa Jednoty v osade Havran.

Zo štatistických údajov z roku 1991 sa dozvedáme, že v Častkove je 454 evanjelikov a.v., 133 občanov rímsko-katolíckeho vyznania a 4 baptisti. Občania si s horlivosťou uplatňujú svoje náboženské cítenie. V obci sú 2 kostoly, evanjelický a rímsko-katolícky, v dobrom technickom stave. Evanjelici majú v obci farský úrad so stálym kňazom a rímsko-katolícky kňaz dochádza do Častkova zo Senice, pretože sobotišťský rímsko-katolícky farský úrad, ku ktorému patrí aj filiálka Častkov, nie je obsadený. Vzájomné spolužitie oboch konfesií je tolerantné. V kostoloch i na cintoríne sa veriaci oboch konfesií schádzajú na ekumenických bohoslužbách. V oboch zboroch pôsobia mládežnícke spevácke skupiny, v evanjelickom i ženský spevokol. V poslednom čase veriaci Častkova privítali návštevy z iných zborov a cirkví zo Slovenska i zahraničia. Boli odvysielané televízne i rozhlasové bohoslužby.

Častkov si okrem náboženských udržiava dodnes i svoje ľudové tradície. Vo veľkej starostlivosti sa uchovávajú kroje, v ktorých sa pri rôznych slávnostných príležitostiach prezentujú všetky vekové kategórie.

Hoci po roku 1989 zanikli niektoré spoločenské organizácie, svoju činnosť si naďalej rozvíja Demokratická únia žien, ktorá usporadúva rôzne kultúrno-spoločenské podujatia v spolupráci s učiteľkami materskej a základnej školy.

Telovýchovná jednota má futbalový oddiel. V športovom areáli je možné zahrať si stolný tenis, v súčasnosti sa dobudováva volejbalové ihrisko a bufet pri šatniach. V budove

Jednoty sa zriadila posilovňa, ktorú využívajú športovci a mládež.

Poľovné združenie si v roku 1976 otvorilo svojpomocne vybudovanú chatu na Kubine. Obhospodaruje 1 854 ha poľovných pozemkov, stará sa o dobrý zdravotný stav zveri a zveľaďuje revír. Finančné prostriedky získava z odchytu zajacov a z poplatkového odstrelu trofejovej zveri pre zahraničných poľovníkov. Pri PZ pracuje aktívne aj spolok mladých priateľov poľovníctva.

Požiarny zbor sa stará o prevenciu a požiarnu ochranu a pre svoju obci prospešnú činnosť podchytili i mládež.

Naša obec zásluhou občanov zaznamenala intenzívnu výstavbu rodinných domov, ktorá vyvrcholila v 70. a 80. rokoch. Vtedy pribudlo v obci 26 novostavieb a ďalšie domy boli zrenovované, zmodernizované a rozostavané. Výstavbou sa postupne menil ráz obce, pred novostavbami vznikli predzáhradky, parčíky a upravené priestranstvá. Ucelený estetický výraz dostala obec pri skrášľovaní v roku 1980, kedy sa opravili miestne komunikácie, vybudovali chodníky, parky s okrasnými kríkmi, bezprašná cesta do osady Havran. V januári 1980 bola otvorená novovybudovaná jednotriedna materská škola so služobným bytom.

Okrem tejto najvýznamnejšej stavby v akcii Z sa v obci vybudoval športový areál, svadobka, ohrada na cintorín, knižnica. Opravila sa základná škola a jej areál, v MŠ sa dobudoval školský dvor a náraďovňa. Rozšírená bola vodná nádrž pre požiarne účely, vyvŕtaná hĺbková studňa 135 m hlboká.

V posledných rokoch sa pokračovalo v úprave obce zregulovaním potoka. Na prekrytých úsekoch vznikli nové parčíky s okrasnými drevinami. Na cintoríne sa vykopala studňa 22,5 m hlboká na zásobovanie cintorína vodou. Bola vystavená nová požiarna zbrojnica, stará sa zrenovovala a slúži inému účelu.

Zariadila sa ordinácia pre detského lekára na vykonávanie poradenských služieb pre rodičov s deťmi. Uskutočnili sa ďalšie údržby ciest, mostov, vpustí pre povrchovú vodu, verejného osvetlenia a obecných budov. Obnovila sa a vyčistila studňa na Kubine, ktorej voda má podobné zloženie ako voda v kúpeľoch Smrdáky.

Popri týchto finančne menej náročných akciách, uskutočňovaných v rámci verejnoprospešných prác s nezamestnanými z obce Častkov a okolitých dedín, zhromažďuje obec finančné prostriedky a pripravuje sa na výstavbu čističky odpadových vôd a budovanie kanalizácie. Naši občania si totiž uvedomujú, že nestačí mať obec len peknú, ale i čistú a zdravú.

Štefan Juráš,
starosta obce Častkov

Prírodné pomery okolia obce Častkov.

Obec Častkov leží asi 1 km vpravo od hlavnej cesty v smere Senica - Holíč. Kataster obce susedí s obcami Lopašov, Chropov, Chvojnica, Sobotište, Rovensko, Rohov a Oreské. Obec leží v nadmorskej výške 280 m.

Podľa horopisného členenia Slovenska sa kataster obce rozprestiera v dvoch horopisných jednotkách. Severná časť leží v Bielych Karpatoch, južná časť v Myjavskej pahorkatine. Hranica medzi nimi sa tiahne úpätím Ovčieho vrchu (441 m) a Havrana (542 m). Havran je najvyšším bodom katastru obce. Geologický podklad severnej časti tvoria treťohorné paleogénne usadeniny tvorené pieskovcami, zlepencami a vápenitými ílami flyšového pásma. V južnej časti katastru tvoria geologický podklad usadeniny mladších treťohôr - neogénu, predovšetkým íly. Geologická stavba územia podmieňuje rozhodujúcou mierou pôdne pomery a následne hospodárske využitie územia, čo sa premieta do vegetačných pomerov územia.

Pôdny kryt severnej časti chotára tvoria plytké pôdy s vysokým obsahom skeletu - kamenia. Svahy sa vyznačujú vysokým sklonom, predovšetkým v oblasti údolia toku Chvojnice. Vegetačný kryt tvoria prevažne lúky a pasienky s menšími lesíkmi a zarastenými výmoľami a stržami. Intenzívna poľnohospodárska výroba sa uplatňuje len na vrcholných plošinách kopcov. Južná časť chotára je intenzívne poľnohospodársky využívaná. Poľnohospodárske využívanie územia je spojené s veľkým rizikom erózie pôdy a občas sa vyskytujúcimi zosuvmi.

Z hľadiska klimatických pomerov patrí územie do mierne teplej oblasti. Letné obdobie sa vyznačuje prudkými búrkami. Prvý sneh v roku sa objavuje na Havrane, čo pre obyvateľov obcí v okolí Chvojnice predznamenáva príchod zimy.

Riečna sieť je vyvinutá slabo. Toky sa vyznačujú malými prietokmi, len v čase silných búrok a rýchleho topenia snehu sa toky rozvodňujú a spôsobujú miestne povodne. "Najväčším" tokom v chotári je Chvojnica, ktorá preteká časťou chotára v severozápadnej časti.

I napriek intenzívnemu využívaniu krajiny sa v chotári zachovali cenné prírodné lokality. Predovšetkým v bielokarpatskej časti možno nájsť zaujímavé krajinné prvky. Táto časť je bohatá na rastlinné a živočíšne druhy. Lesy zaberajú len malé plochy. Prevládajúcou drevinou je dub letný, dub zimný, hrab, lipa, v menšej miere dub cerový, borovica lesná a čierna. Na severne orientovaných svahoch Havrana rastie buk. Druhovo bohaté sú lúčne spoločenstvá a okrajové časti lesov. Možno tu nájsť mnohé vzácne a chránené druhy rastlín, napr. ľaliu zlatohlavú, ľaliu cibuľkonosnú, orlíček obyčajný, udatník lesný a viaceré druhy našich orchideí. Zo živočíchov sa vyskytuje poľovná zver. Najhojnejšia je srnčia zver, ďalej sa vyskytuje diviak, jeleň i daniel. Z drobnej zveri zajac a bažant. Vzácnosťou nie je ani líška a jazvec. Z vtákov na prvý pohľad upútajú dravce, z ktorých je najbežnejší myšiak hôrny, sokol myšiar a v posledných rokoch sa objavuje i krkavec čierny.

Turisticky je zaujímavé predovšetkým údolie toku Chvojnice a oblasť Havrana s tichým prírodným prostredím a malebnými zákutiami.

Ján Hrbatý

Najstaršie osídlenie Častkova

Obec Častkov so svojím chotárom sa nachádza na Myjavskej pahorkatine a jej prírodné podmienky vytvorili dostačujúce základy pre život človeka už v dobách praveku.

V odbornej archeologickej literatúre nenachádzame veľa zmienok o najstaršom osídlení Častkova; najviac poznatkov o predhistorickom vývoji častkovského územia poskytuje zbierka archeologických nálezov pána Vladimíra Jamárika z Kunova, ktorý sa roky venoval povrchovým zberom v širšom okolí Senice. Zbierku daroval Záhorskému múzeu v Skalici. Výsledky jeho zberov a prieskumov slúžia v mnohých prípadoch ako základný kameň pre poznanie najstarších dejín lokalít a obcí.

Zaslúžil sa i o objavy početných paleolitických nálezísk štiepanej kamennej industrie na chrbtoch Chvojnickej, ale najmä Myjavskej pahorkatiny. V spolupráci s popredným odborníkom pre obdobie paleolitu Dr. Jurajom Bártom, CSc., z Archeologického ústavu SAV v Nitre zistil v regióne západnej časti Myjavskej pahorkatiny viacero mlado, ale predovšetkým desiatku stredopaleolitických nálezísk. V prevahe mali charakter dielní, ktoré spracovávali miestne zdroje radiolaritov, kremencov, ojedinele importovaný pazúrik. Medzi nálezmi prevláda úštepová industria s driapadlami, ojedinele pästnými klinmi a sekáčmi. K tomuto okruhu nálezov možno s najväčšou pravdepodobnosťou zaradiť i patinované artefakty z Častkova, ktoré Juraj Bárta publikoval v knihe Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej /Bratislava 1965/. Podľa dokumentácie Vladimíra Jamárika je paleolit v Častkove doložený v polohe Za bôrom. Je to nepochybne jeden zo vzácnych dôkazov prítomnosti človeka Homo sapiens neanderthaliensis na Záhorí.

Plochá miniatúrna sekerka nepravidelného tvaru tela, zhotovená zo sivej bridlice, nájdená v polohe Havran, pochádza z neskoršieho obdobia mladšej doby kamennej - eneolitu. Rovnako datovaný je i ojedinelý nález kamenného sekeromlatu srdcovitého tvaru, ktorý sa z bližšie neurčenej polohy dostal do zbierok Západoslovenského múzea v Trnave /Študijné zvesti 13, 1964, s.271, ob.1/. Spolu s presnejšie nedatovateľnými črepmi z mladšej doby kamennej zo zberu v polohe Za potôčkom dokazujú osídlenie Častkova nositeľmi niektorej z kultúr prvých roľníkov alebo ich nasledovníkov.

Len nevýrazné stopy v podobe niekoľkých črepov sme doposiaľ zachytili po civilizácii doby bronzovej. Na mieste Padelky, kde sa našli, sa po uplynutí viacerých storočí - v dobe laténskej, rozkladala osada keltských ľudí. O zameraní ich činnosti sa dozvedáme z nálezov železnej rudy a strusky, ktoré svedčia o spracovávaní železa, v ktorom bol tento národ so svojimi technologickými postupmi, odpozorovaných pri kontakte s vyspelými hospodárstvami Európy, ozajstným majstrom. Nie je vylúčené, že využívali i miestne zdroje

bahennej železnej rudy, z ktorých jeden poznáme na základe povrchového prieskumu v polohe Pod Ovčím vrchom.
Zachovali sa tu i kusy mazanice z obydlí a črepy charakteristických laténskych zásobníc situlovitého tvaru, ktoré vyrábali s použitím tuhy a zdobili zvislým hrebeňovaním.

Germánske kmene v dobe rímskej sa usadili na už uvádzanom mieste Za potôčkom. Okrem fragmentov ich vlastných nádob sa tu našli i dva črepy jemnej sivej keramiky, ktorá sa sem pravdepodobne dostala ako import z rímskych provincií.

Nevieme, čo ešte zem ukrýva a čo môže v budúcnosti odhaliť. Potrebná je však pozornosť a vnímavosť každého, kto v zemi pracuje, aby sa často nenápadné stopy po predkoch nezničili, ale po preskúmaní odborníkom vydali svoje svedectvo.

Viera Drahošová

Pramene:
Archív Archeologického úseku Záhorského múzea v Skalici
Bárta,J.: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava 1965, 28, s.126
Bárta,J.: Objavy stredopaleolitických nálezísk na Myjavskej pahorkatine.
In: Zborník prác Ludmily Kraskovskej. Bratislava 1984, s. 10-19
Keller,I.: Z novších nálezov trnavského múzea. Študijné zvesti 13, 1964, s.271-278

Z dejín obce

Najstaršia písomná zmienka o Častkove pochádza z roku 1394, keď uhorský kráľ Žigmund daroval vojvodovi Štiborovi zo Štiboríc hrad a panstvo Branč a medzi lokalitami patriacimi panstvu sa uvádza aj Častkov. Po vymretí Štiborovcov roku 1434 sa hrad a panstvo vrátili kráľovi, ale po roku 1435 sa dostali do držby Pongráca zo Sv. Mikuláša a jeho rodiny. Daňový súpis z roku 1452 zaznamenáva Častkov v rámci panstva Branč ako majetok Pongrácov s 21 portami /usadlosťami/. Po niekoľkých zmenách majiteľov zdedil v roku 1526 polovicu hradu a panstva František Nyári a v roku 1547 získal celé panstvo. Podľa testamentu z roku 1551 prešla po smrti Františka Nyáriho polovica panstva do majetku jeho bratanca Jána Nyáriho a druhá polovica sa rozdelila na tri časti medzi ďalších príbuzných. Tak sa hrad a panstvo Branč stali od polovice 16. storočia vlastníctvom viacerých rodín, ktoré utvorili komposesorát /spoluvlastníctvo/. V Nyáriho testamente sa uvádza menovite aj Častkov ako majetok panstva Branč. Podľa urbára panstva z roku 1617 sa nachádzalo v obci 8 celých, 16 polovičných a 2 štvrtinové usadlosti.

Poľnohospodárski obyvatelia obce zdieľali osud iných poddaných panstva, doliehali na nich ťarchy povinností voči zemepánovi a trpeli vo vojnách, ktoré sa prehnali týmto krajom. S poľnohospodársko-vinohradníckym zamestnaním obyvateľov obce korešponduje i dosiaľ najstaršia

známa pečať obce, na ktorej je vinohradnícky motív. V septembri 1663 tiahli Českou cestou Turci a prepadali jednotlivé obce. V roku 1715, keď sa spomínajú v Častkove vinice, pozostáva obec z 32 domácností. Za tridsaťosem rokov v roku 1752 tu býva už 117 rodín. V evanjelickej matrike sa v rokoch 1783 až 1786 objavujú tieto priezviská: Hanzluwka, Hlavatsek, Chrenka, Chropuvka, Juritsek, Jursa, Kanik, Koprla, Krysstoffik, Machala, Maczek, Nečas, Nemetsek, Nochta, Noszek, Paulik, Pitlikar, Podolak, Praszkatz, Rehak, Rizek, Szlamka, Szmetana, Szukupa, Schiffel, Schimek, Schischka, Šimunek, Teplicza, Waschek, Wltsek, Wojtek, Zaleschak, Zubati. V 18. storočí vlastnili Častkov spolumajitelia panstva Branč barón Horecký, Amadeovci a Nyáriovci. Keď nestačila plocha poľnohospodárskej pôdy vzrastajúcemu obyvateľstvu, rozširovala sa klčovaním lesov a kultivovaním neužitočných plôch, čím vznikala kopaničiarska pôda už pred 18. storočím. To bol základ kopaničiarskeho osídlenia v obciach brančského panstva. Kopaničiarskych zemí však v chotári Častkova nebolo veľa, v roku 1753 nedosahovali ani 20 % z celkovej neobrábanej pôdy, preto sa tu ani kopaničiarske osídlenie väčšmi nerozvinulo.

V 18. storočí sa spomína osídlenie Chvojnice na zemepanskej pôde a spory o túto pôdu medzi vlastníkmi panstva. V roku 1798 patrilo Františkovi Amademu na častkovských kopaniciach 11 kopaničiarov a v roku 1812 13 kopaničiarov.

V rokoch 1815 až 1816 pribudli ďalšie priezviská: Beblavy, Blažek, Hrivnak, Kutalek, Kutsek, Makuwka, Mischik, Szukuptsak.

V čase meruôsmych rokov sa obyvatelia Častkova zúčastnili vo veľkom počte národného zhromaždenia na Brezovej 28. apríla 1848.

8. mája 1876 bol položený základný kameň evanjelického kostola, ktorý staval murársky majster Zongor z Vlčkovian, avšak pred dokončením hrubej stavby sa veža kostola zvalila a zničila strechu a múry. V roku 1877 dokončil stavbu kostola staviteľ J. Pokorný. Obyvatelia z dobrovoľných obetí vybudovali faru a školu a za učiteľa zvolili v roku 1879 Jozefa Hrdličku. Z chudobnej poľnohospodárskej obce sa koncom minulého storočia sťahovalo mnoho obyvateľov do zámoria.

Na zhromaždení urbarialistov bol 6. októbra 1902 v obci zvolený "segregačný" urbársky výbor. Tento výbor získal práva zastávať všetkých urbarialistov v otázke a práci na segregácii pasienkov v chotári. Skladal sa z týchto členov: predseda - Jozef Nedobrý, ev. farár, Pavel Vojtek, Ján Koprla, Ján Škvorák, Ján Krištofík, Ján Vojtek, Ján Miča, Pavel Škvorák, Juraj Beblavý.

Na základe uzatvoreného a dňa 10. decembra 1902 od kráľovského urbariálneho súdu potvrdeného "*priateľského pokonania k cielu rozdelenia bývalých spoločných pastvín v chotáru Csássztkó*" uložil kráľovský urbariálny súd, že sa pre urbarialistov poloha nových parcel pastvín "*tahom losú určí. A uskutočnilo sa losovanie pri sejitom občianstvu czásztkovském v školské budově*".

V roku 1907 bola v obci prevedená komasácia pôdy, ktorá však neuspokojila väčšiu časť roľníkov, a preto títo podali v roku 1909 sťažnosť na vysoký uhorský kráľovský zemský súd do Nitry.

Prvá svetová vojna si vyžiadala 28 obetí z Častkova, ktorých mená sú uvedené na pomníku pred kostolom. Po prvej svetovej vojne obec vystavala so štátnou podporou dvojtriednu ľudovú školu v Častkove s bytom správcu školy a s izbou pre učiteľa a jednotriednu školu na Chvojnici. Uhradiť vecné náklady školy v Častkove sa obec zaviazala už v roku 1921. V roku 1922 schválili projekt stavby školy. Museli ho však prepracovať a stavbu zadali verejnou súťažou za 175.405 Kč firme Doležal zo Skalice, ktorá ju ukončila v roku 1925. Kolaudovali ju v roku 1926 a v tom istom roku vymenoval Župný úrad v Bratislave šesťčlenné školské kuratórium. 17. júna 1925 nariadil Župný úrad v Bratislave zriadiť školu v Chvojnici, kde bolo 53 školopovinných detí. Školskú budovu v Chvojnici kolaudovali tiež v roku 1926. Podľa hlásenia obvodného notára v Sobotišti, kam Častkov patril administratívne až do roku 1950, obec si plnila záväzky voči školám, no postavenie dvoch nových škôl ju finančne celkom vyčerpalo.

V roku 1937 obec elektrifikovali a dokončili prácu na stavbe požiarnej zbrojnice. V roku 1939 bola postavená kaplnka sv. Cyrila a Metoda.

V roku 1940 bolo založené Potravné družstvo v Častkove, ktoré ku koncu roku 1950, keď sa spojilo s Jednotou v Skalici, malo 110 členov s 236 podielmi po 100 Kčs, takže kmeňový kapitál činil 23.600 Kčs. Obchodnú činnosť družstva prevzala Jednota v Skalici 16. januára 1951. Družstvo stavalo v povojnových rokoch družstevný dom, ktorého stavba sa pre nedostatok finančných prostriedkov preťahovala. V budove je dnes umiestnený Obecný úrad a pohostinstvo.

Pred rokom 1945 boli v Častkove dve strany, a to strana maloroľnícka a Hlinkova slovenská ľudová strana. Komunistická strana Slovenska sa vytvorila po roku 1945.

V roku 1957 bolo v Častkove založené Jednotné roľnícke družstvo, ktoré sa 1. januára 1976 stalo súčasťou JRD Samuela Jurkoviča v Sobotišti.

Vývoj počtu obyvateľov

Rok	1787	1828	1869	1890	1910	1920	1940	1970
p.obyv.	627	840	775	799	736	777	833	644
p.domov	74	120	176	--	160	162	183	153

Vladimír Petrovič
Zora Viestová

Jozef Nedobrý

/1841 - 1921/

Jozef Nedobrý

Náš malý slovenský národ musel mnoho storočí veľmi húževnato bojovať o svoju existenciu. Najmä v 19. storočí sa tento zápas dostal do takej polohy, že doslova ohrozoval národnú identitu. S potešením však zisťujeme, že naši predkovia sa neodovzdali pasívne týmto smrtiacim tlakom, ale hrdinsky sa bránili. Ich vodcovia aktivizovali ľud k vyššiemu stupňu vzdelanostného, sociálneho i kultúrneho uvedomenia. Veľkú službu nezištne vzali na seba najmä rímsko-katolícki a evanjelickí kňazi. Jedným z nich bol aj prvý častkovský evanjelický farár Jozef Nedobrý.

Narodil sa v dolnom Liptove v Nemeckej Ľupči /teraz Partizánska Ľupča/ v maloroľníckej rodine. Od obetavých rodičov prijal zásady náboženskej a národnej výchovy. Tieto hodnoty si s citlivosťou vštepil do srdca a vekom ich cieľavedome rozvíjal.

Po maturite v Banskej Štiavnici sa zapísal na teologickú školu v Prešove. Po kandidátskej skúške odišiel na tri semestre do Rostocku v Nemecku, aby sa zdokonalil v cudzej reči a získal širší rozhľad vzdelanca. Po návrate sa usadil v Turčianskom Svätom Martine /teraz Martin/, kde zakrátko konal službu súkromného učiteľa. Od roku 1867 stal sa profesorom na novozaloženom slovenskom evanjelickom gymnáziu. Mal veľmi dobrý vzťah k mládeži. Vedel ju nadchnúť pre potreby vzdelania i národného uvedomenia. Okrem profesorskej služby bol správcom gymnaziálnej knižnice a vedúci rečníckeho krúžku. V širšom kontexte sa prezentoval ako redaktor poučno-zábavného časopisu pre mládež - Dennica, v ktorom uverejňoval príspevky formujúcich sa mladých básnikov i spisovateľov. Po tejto linke sa dostal do kontaktu aj s Pavlom Országhom /Hviezdoslavom/. Po dobu jedného roka bol zodpovedným redaktorom časopisu Orol a tajomníkom Živeny.

Z tejto mnohovrstevnej činnosti sledujúcej najmä všestranný rozvoj slovenskej mládeže, bol v r. 1875 vytrhnutý zrušením slovenského evanjelického gymnázia vtedajšou mocenskou garnitúrou, ktorá nepriala rozvoju slovenskej

vzdelanosti. Ako uvedomelý vlastenec odmietol maďarsky vyučovať, preto radšej prijal funkciu duchovného pastiera v Častkove pri Senici, v skromnom malodedinskom prostredí. Častkovskí evanjelici sa v roku 1875 osamostatnili. Predtým patrili ako filia do Sobotišťa. Novoutvorený zbor vyžadoval veľkú organizačnú iniciatívu najmä jeho čelného predstaviteľa. Jozef Nedobrý to ako taký dokázal. Krátko po jeho príchode sa rozvinulo veľké budovateľské úsilie. 8. mája 1876 bol posvätený základný kameň nového chrámu biskupom Ľudevítom Gedulym. Cirkevníci s nevšednou obetavosťou a nadšením sa pustili do stavby tohoto diela. Murársky majster Zongor z Vlčkovian /teraz Dubovce/, ktorý sa ponúkol ako staviteľ však odborne nezvládol zložitú úlohu. Potvrdilo sa to tým, že keď už hrubá stavba kostola bola dokončená a dobudovávala sa veža - došlo k havárii. Zrútila sa veža a strhla so sebou i strechu kostola s bočnými múrmi. Stalo sa to 28. augusta 1876 o 13.00 hodine. V tom čase Jozef Nedobrý cez obedňajšiu prestávku kontroloval vysoko na lešení prevedené práce. Tlak padajúcej veže zrazil ho do kostola. Skutočne, ako zaznačil cirkevný kronikár, len Božím riadením sa stalo, že farár Nedobrý z tejto pohromy vyšiel bez väčšieho zranenia. Keď majster Zongor videl, čo sa stalo, zutekal. Bol oslovený staviteľ Pokorný zo Senice. Ten s odbornosťou pristúpil k riešeniu zložitého problému a kostol v nasledujúcom roku bol dohotovený a na tzv. "Martinskú" nedeľu posviackou odovzdaný bohoslužobným cieľom za jasotu veriaceho ľudu. Okrem kostola sa v krátkom čase postavila i fara a cirkevná škola. Prvým riadnym učiteľom bol Jozef Hrdlička.

Jozef Nedobrý patril k výrečným kazateľom, k horlivým duchovným pastierom. S obetavosťou vychovával deti. Navštevoval nemocných, potešoval zarmútených, povzbudzoval opustených. Ako vzdelanec aktívne pracoval na národnom uvedomení ľudu a jeho sociálnom povznesení. Bojoval najmä proti alkoholizmu. Podarilo sa mu v obci zatvoriť 7 krčiem. Poučoval ľud o správnom hospodárení. Bol jeho dobrým radcom, takže dodnes sa naňho s úctou spomína.

Z malodedinského prostredia sa vymaňoval bohatou korešpondenciou. Tiež mnohými článkami v novinách a v cirkevných časopisoch. Korešpondencia i literárna pozostalosť našla svoje miesto v martinskom múzeu.

Jozef Nedobrý bol ženatý so Zuzanou, r. Šimkovou, sestrou vynikajúceho lekára Ľudevíta Šimku v Senici. Z troch detí len dcéra Oľga prežila svojich rodičov.

Účinkovanie farára Nedobrého sa v Častkove skončilo po 36 rokoch. Na dôchodok sa utiahol do Senice, kde 7. októbra 1921 zomrel a bol pochovaný. Neskoršie jeho telo exhumovali a previezli na Národný cintorín v Turčianskom Svätom Martine, kde i on právom patrí.

Vďaka Jozefovi Nedobrému ako aj ostatným obetavým pracovníkom za nezištnú službu národu a cirkvi.

Braňo Kolény,evanjelický farár a.v. v Častkove

Častkovská výšivkárska tradícia

Tradičné techniky zhotovovania čipiek a vyšívaných súčastí ľudového odevu boli majetkom všetkých žien, no len máloktorá s týmto dedičstvom spojila svoje výtvarné nadanie, estetické cítenie, vlastnú invenciu a tvorivosť, zručnosť a trpezlivosť tak, že paličkovanie čipiek, šitie a vyšívanie krojových súčastí, bytových a obradových textílií sa stalo jej celoživotnou tvorivou náplňou. Žili ako iné ženy v práci a každodenných starostiach bez pocitu výnimočnosti. Ich život bol však bohatší o krásu, ktorú rozdávali iným, ale ich mená zväčša zostávali skryté.

Až začiatkom nášho storočia výšivkárske družstvo v Skalici a družstvo Lipa v Martine prakticky prikročili k organizovaniu starostlivosti o ľudovoumeleckú výrobu a aktívne vyhľadávali ľudových tvorcov, medzi nimi zvlášť vyšívačky a čipkárky. Jedným z týchto objavov skalického družstva bola aj Anna Mičová rod. Rýzková /1866 - 1953, Častkov/, ktorej tvorba vychádzala z domácej častkovskej výšivkárskej tradície.

Súčasťou tejto tradície boli plným plochým a šikmým stehom vyšívané geometrizujúce rastlinné a vtáčie motívy radené do pásových ornamentov v prísnej renesančnej symetrii, aké sa v Častkove vyšívali na konopné kútne plachty, ďalej technika retiazky, podnitky, krokvičky a vrkôčika, ktorú nachádzame na pruclekoch mužov a žien, aby sa jemne geometricky dotvorilo ozdobné šnurovanie, plným plochým stehom vyšité rastlinné pásové ornamenty na zásterách žien, ale najmä drobná výšivka bielou alebo charakteristickou oranžovou, modrou a čiernou priadzou v počítanej niti na vapérových a organtínových súčastiach ľudového odevu mužov i žien a jemná biela výšivka zhotovená technikou preťahovania na tyle, aplikáciou vapéru pod tyl a technikou gatier, akú vidno na dienkach čepcov a šatkách, ktorá najviac korešpondovala so súčasnými požiadavkami tvoriaceho sa národného svojrázu v meštianskom bývaní a odievaní.

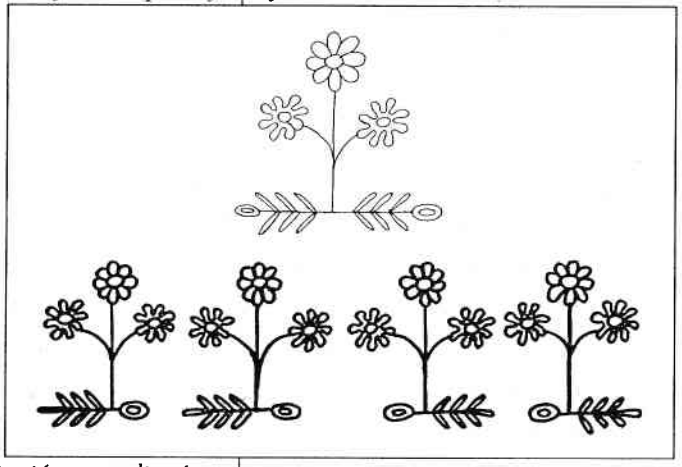

Vzory z výšiviek preťahovaných na tyle

Čisté, dokonale technicky spracované výšivky Anny Mičovej si vyslúžili obdiv zákazníkov už v prvej fáze práce výšivkárskeho družstva v Skalici. Jeho výtvarný návrhár, profesor Gymnázia v Skalici Miroslav Sylla navštívil v medzivojnovom období vtedy už starenku Annu Mičovú, aby ju angažoval na vedenie výšivkárskeho kurzu v Ružomberku. Vo svojich spomienkach o tom píše:

-Přijda do Častkova, ohlásil jsem se u stařenky a vyložil celou záležitost. "Len choďte, stařenko, pravím, nic se nebojte." "A pojdem, čo by som nejela." "Však ste nikedy ešte nejely po železnici," namítá děvčica, její odchovanka. Ale stařenka nikterak se nedala odradit a vzavši sebou, dle mého pokynu, své zvláštní paličkované krajky, bílé výšivky na týlu a s vytahovanými nitěmi, vše čistě bílé, anebo jemne zažloutlé, odjela do světa šířit lidovou kulturu.

Jaj, Bože, jaké nadšení! Po několika týdnech přijela i s paní inspektorkou L., že poděkovat, ale spíše pochlubit se, jak pochodila. Mluvila jen samou chválu o dámách, které se o její dovednost zajímaly a její výrobky zakoupily. Jak by ne! Jaké jsou to práce, které budí opravdový obdiv odborných kruhů. Vždyť jedna vyšívačka, myslím, že to byla stařenka sama, vytvořila překrásnou práci, prý pro samu dánskou královnu! -

Cit pre krásu z nití zdedila po matke aj jej dcéra Kristína, vydatá Vlčková /1903 - 1978, Častkov/, ktorá už v medzivojnovom období zmluvne

Kristína Vlčková s vnúčatami

vyšívala pre skalické výšivkárske družstvo. Tak, ako väčšina ľudových tvorcov, aj ona bola všestranne umelecky nadaná a pôsobila v obecnom spoločenstve pri rozličných príležitostiach aj ako dobrá speváčka a rozprávačka. Vyšívanú kútnu plachtu z konopného plátna z rúk Kristíny Vlčkovej má vo svojich zbierkach aj Slovenské národné múzeum v Martine. V roku 1969 sa ako najlepšia vyšívačka Senického okresu svojimi prácami predstavila na výstave Krása životu v Bratislave a pri tejto príležitosti ju navštívili aj dvaja redaktori časopisu Slovenka v rodnom Častkove.

Ďalšou výšivkárkou, odchovankyňou Anny Mičovej, bola rovesníčka jej dcéry Kristíny Mária Krokovičová, rod. Matejovičová /1898 - 1984, Častkov/,

Počas kosenia sena takto takmer sviatočne vyobliekané dievky chodili na lúky za otcami s obedom a potom po skončení kosby zasa hrabať. Ako pri všetkých spoločných prácach, aj na senách mali dievky svoje obľúbené piesne. Osemdesiatpäťročná starenka Mária Fodorová /1909, Častkov/ nám prezaradila tú svoju:

Za hori, za doli mjesíček sa šerá,
ráda bich vjedzeua, co múj miuí dzeuá!

V predvečer vychádzali za dievkami mládenci a potom v skupinkách spievajúc schádzali do dediny, kde pokračovalo vyprevádzanie. Už tu sa nadväzovali prvé kontakty medzi mladými ľuďmi, ktoré sa mali možnosť ešte rozvinúť počas jesenných večerov pri šúpaní kukurice, v zime na spoločných priadkach, až sa zverejnili zväčša koncom zimy na fašiangy.

Kosci a hrabáčky už zostárli, žijú spomienkami, ale častkovské lúky v čase pred kosbou voňajú ako voľakedy. Ponúkajú krásu a upokojenie.

Mária Zajíčková

Čepčenie nevesty

Počas svadobného obradu sa žena nielen v zmysle rodinnom, ale aj spoločenskom začleňuje do nového prostredia a nových vzťahov. Prechádza totiž zo spoločenstva dievok do spoločenstva vydatých žien.

Symbolicky sa tento prechod vyjadruje obradným snímaním venca mladuchy a čepčením mladej ženy.

Častkov je jedna z mála obcí, kde sa tieto tradičné hodnoty duchovnej kultúry uchovali nepretržite až do dnešných čias.

Atribútom mladuchy - nevesty bola v minulosti ťažká - vlnená zelená sukňa, biela čipkovaná súprava doplnkov /rukávce, obojok, zástera/ a hlavne vlasy upravené šnúrkami v tzv. záplet s rozmarínovými vencami ozdobenými zelenými mašličkami, ktoré pokrývali celú hlavu.

Atribútom mladej ženy je taktiež ťažká zelená sukňa, doplnená je však súpravou doplnkov vyšitých jasno oranžovou drobnou výšivkou v počítanej niti /tzv. zapálený kroj/ a hlavne čepiec so stromkovou čipkou a zelenou stuhou, ktorý mladucha dostáva od krstnej matky.

Slávnostné čepčenie sa koná v druhý svadobný deň, teda v nedeľu, v dome krstnej matky, prípadne, keď krstná matka nie je z Častkova, v svadobnom dome za prítomnosti starších žien. Po začepení odchádzali s nevestou ženy v minulosti do kostola na vádzku /očistenie ohňom obídením oltára s rozžatou sviečkou/.

Mladá žena s dieťaťom

Pre začepenú nevestu prichádza do domu krstnej matky svadobná družina a odvádza ju so spevom do svadobného domu /alebo do sály kultúrneho domu/. Tu staršie ženy posadia nevestu rozkročmo na stoličku, zakryjú ju vyšívaným konopným obrusom /púdruša/ a "predávajú ju". Muži sa za bránenia žien snažia dostať nevestu za výkupné, ktoré hádžu do púdruše. Peniaze odtiaľ ženy berú a hádžu neveste do lona, pričom spievajú :

Gdo sce pjeknú ženu mjet,
mosí si on pro ňu jet
štirma koňma vraníma
jako mlinár do mlína.

Nakoniec zaplatí ženích najvyššiu sumu a vyvádza nevestu, s ktorou potom tancujú všetci muži, ktorí sa predávania nevesty finančným prispením zúčastnili.

Reálne tak, ako sa vyberá na veniec pri jeho snímaní o svadobnej polnoci, sa touto formou vyberá na čepiec finančná podpora pre mladý pár.

Čepčenie nevesty má však pre samotnú nevestu i pre celé spoločenstvo význam aj v zmysle psychologickom. Spoločensky sa mladá žena začleňuje do spoločenstva vydatých žien, u ktorých sa už predpokladajú iné kvality než u dievok. Túto premenu dievky v ženu, súputničku ostatných žien v ich rolách matiek a žien, si sama hlbšie uvedomuje a akceptuje ju aj dedinské spoločenstvo.

Mladá žena v minulosti potom nosila svadobný čepiec so zelenou stuhou vo sviatočné dni ešte jeden rok po svadbe a potom si ho odkladala do uzlíčka, kde čakal na ďalšiu nevyhnutnú fázu prechodu ženy zo sveta živých do sveta zosnulých.

Mária Zajíčková

Z častkovskej kuchyne

Jednou z pochúťok, hlavne pre deti, bol hruškový mak. Častkovské ženy ho pripravovali z planých hrušiek , ktorých bolo na lúkach v minulosti dostatok.

Dozreté plánky nechali najprv zmäknúť /uhňiličkuvat/ a sušili ich potom v miernej peci na niekoľkokrát, často po pečení chleba. Usušené ich potom v suchom prostredí skladovali v plátenných vrecúškach.

Potrebné množstvo utĺkli v mažiari na sypkú hmotu - hruškový mak a použili ako posýpku na cestoviny.

Mária Zajíčková

Z obecnej kroniky

Prvým učiteľom, -ovšem "nutným"- bol Pavel Rybnikár; učil na "Pastierni". Bol rodák z Podbranču, ktorý študoval v Požuni a bol spolužiakom sobotištského ev. farára Jána Klozáka. Nazývali ho doma "študent-om". Oddal sa pitiu a preto pri všetkom svojom velkom nadaniu, štúdia gymnazialné dokončiť nemohol. Aby sa z niečoho živil, prijal pozvanie za nutného učiteľa do Častkova, kde účinkoval od roku 1856 - 1860. - Bol veľmi nadaným kresličom a ako ľudia povrávajú, že verne odkreslil tehdajšie bankovky. Keď mu ľudia vraveli, že by z toho mohol zbohatnúť, rozhorčene sa ohradil proti takýmto rečiam poukazujúc na trestné následky a okreslenú bankovku roztrhal. Jeho zručnosť v kresleniu dokazujú niektoré odpísané knihy, ako ku pr. "Kšaft umirajicí matky". Knihu túto mám v opatere a vždy obdivujem presné ťahy pôvodných ilustracií a iniciálôk /:veľké začiatočné ozdobné litery:/. V škole používané "scripty" t.j. písanky, ešte i dnes opatrujú niektoré rodiny.

Miloš Beblavý, kronikár obce Častkov od r. 1937

Umelecké zobrazenie Častkova

Aj keď z Častkova nepochádza žiadny profesionálny výtvarný umelec, malebný častkovský chotár so zvlnenými poliami obilných plôch, oživený skupinami stromov najmä pri tokoch potokov zaujal v osemdesiatych rokoch hodonínskeho akademického maliara Karla Nováka, rodáka z Rohatca na moravskoslovenskom pomedzí (1915), ktorý sa tu krátko zastavil pri svojich početných cestách po severnom Záhorí, ktoré ako jeden z mála tvorcov programovo už vyše tridsať rokov umelecky stvárňuje.

Vo svojom najznámejšom častkovskom obraze Motív z Častkova /olej, 80. roky/ zobrazil charakteristickú pozdĺžnu panorámu typickej častkovskej krajiny so zvlnenými vŕškami žltých polí a pretkanú tmavozelenými porastami stromov pod modrou oblohou v realistickej konštruktívnej skladbe pevných

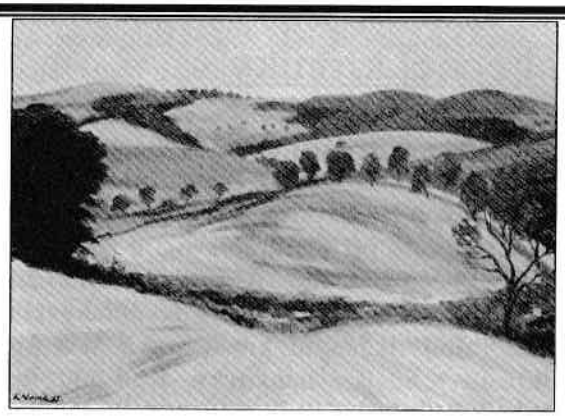

Karel Novák: Častkovský motív

ohraničených tvarov krajiny, organizovaných v tomto prípade tmavou plynulejšou líniou.

Štefan Zajíček

Farebná príloha:

1. strana: Evanjelický kostol situovaný na návsi uprostred hlavnej komunikácie, ktorá sa pred ním rozvetvuje. Postavený bol v rokoch 1876-77 v historizujúcom neorománskom slohu so vstavanou vežou uprostred východného priečelia, v ktorom sa plasticky uplatňuje miernym vystúpením vo forme rizalitu. Priečelie architektonicky oživuje plasticky jemne naznačený portál a združené neorománske okná, po bokoch neorománsky vlys, ktorý ozdobuje bočné strany štítu, a široké lizény, ktoré pravidelne v jednoduchom pravouhlom rytme členia aj bočné fasády.
2. strana: Mládenec a dievka v sviatočnom odeve.
Sviatočne odetá mládež na brehu potoka.
Nevesta v zelenom svadobnom venci (mašličky) a začepené mladé ženy.
Interiér evanjelického kostola.
Svadobná družina (uprostred nevesta a ženích).
3. strana: Muž a žena v pracovnom odeve určenom na hrabanie sena.
Muž a ženy cestou na sená, v pozadí stodola.
Pohľad na obec Častkov.
Stodola obložená drevom.
Pohľad na častkovský chotár.
4. strana: Katolícky kostol (kaplnka), zasvätený slovanským apoštolom sv. Cyrilovi a Metodovi, bol postavený v roku 1939 na mieste niekdajšej katolíckej zvonice. Je situovaný v strede obce kolmo na hlavnú komunikáciu. Je to jednoduchá stavba konštruktívnych geometrických tvarov, ktorú oživujú dominantné bočné okná s polkruhovými oblúkmi a menšie okná s pravouhlým ukončením. Rovnako konštruktívny strohý interiér kostola je vyzdobený geometrickými horizontálnymi pásmi v tlmených farbách a ústredným polychrómovaným reliéfom slovenských vierozvestcov Cyrila a Metoda od známeho slovenského sochára Vojtecha Ihriského na hlavnom oltári.

ISBN 80-85446-18-9

Grafická úprava farebnej prílohy Viktor Kováč
Grafická úprava textovej časti František Jankovič

Gustáv Mallý a Záhorie.

V tomto roku si pripomíname 115. výročie narodenia maliara Gustáva Mallého, prvého významného klasika a reprezentatívneho zjavu moderného slovenského umenia 20. storočia.

Na počiatočnom zásadnom formovaní umeleckého profilu a neskoršie celoživotného výtvarného smerovania Gustáva Mallého sa v podstatnej miere podielalo svojrázne záhorské vinohradnícko-roľnícke prostredie Skalice s okolím, hoci rodným mestom maliara bola Viedeň, kde sa umelec narodil 21. mája 1879.

Jeho rodičia, pochádzajúci zo Skalice, sa práve vtedy prechodne zdržiavali v metropole Rakúsko-uhorskej monarchie. Otec bol živnostníkom a sám doma vo voľnom čase maľoval.

V Skalici, kam sa rodina z Viedne pravdepodobne v roku 1889 vrátila, prežil potom Gustáv Mallý časť detstva, dokončil ľudovú a meštiansku školu s trvalejším záujmom o maliarsku tvorbu. Neskôr po štúdiách v tomto meste svojej mladosti začínal aj svoju už samostatnú tvorivú dráhu umelca.

Gustáv Mallý (foto: Archív ZG v Senici)

Žiaľ, dom Mallého rodičov sa nezachoval. V mieste, kde pôvodne stál, dnes stojí druhá základná škola a jeho niekdajšiu existenciu v súčasnosti pripomína iba pomenovanie danej ulice po umelcovi.

Oblasť Skalice s okolím a vôbec širšia oblasť moravsko-slovenského pomedzia boli v tomto období prelomu storočí napriek silnému národnostnému útlaku povestné zachovaným národopisným svojrázom, ktorý bol predmetom zberateľstva, ale aj zdrojom národnej uvedomelosti a aktivity vtedajšej inteligencie.

Ak k týmto národne priaznivým momentom širších vplyvov na osobnosť mladého formujúceho sa adepta umenia pripočítame rastúcu popularitu maliarskeho diela Jožu Úprku, blízkeho slováckeho protagonistu národoveckých snáh na poli výtvarného umenia, neprekvapuje, že si Gustáv Mallý zvolil za miesto svojho výtvarného školenia Prahu, kam ako pätnásťročný za pomoci mladého skalického národovca Pavla Blahu, s doporučením moravského maliara Jožu Úprku, po návšteve s Blahom v Hroznovej Lhote, a finančnej podpory svojho

strýka dr. Jána Mallého - Dusarova, známeho slovenského politika, odišiel v roku 1894.

V Prahe študoval najskôr súkromne u maliara Karla Záhorského a od roku 1896 po získaní finančnej podpory od Československej jednoty na Umeleckopriemyselnej škole u profesora Emanuela Lišku. Pražské kultúrne prostredie bolo pre mladého adepta maliarstva podnetné a posilnilo jeho národné cítenie.

V rokoch 1897-1898 Gustáv Mallý spracoval početnejšie figurálne národopisné a krajinárske námety z okolia Skalice a Mokrého Hája v rámci sústredenej prípravy na prijímacie pohovory na pražskú AVU. Uverejnil ich na svojej prvej samostatnej a úspešnej výstave v Uherskom Hradišti, avšak dodnes sa nezachovali.

Keďže sa mu nepodarilo dostať sa študovať maliarstvo na pražskú Akadémiu výtvarných umení, odchádza Gustáv Mallý potom na ďalšie štúdium do Nemecka na vtedajšiu drážďanskú AVU a v rokoch 1898-1900 študuje u profesora L. Pohleho,

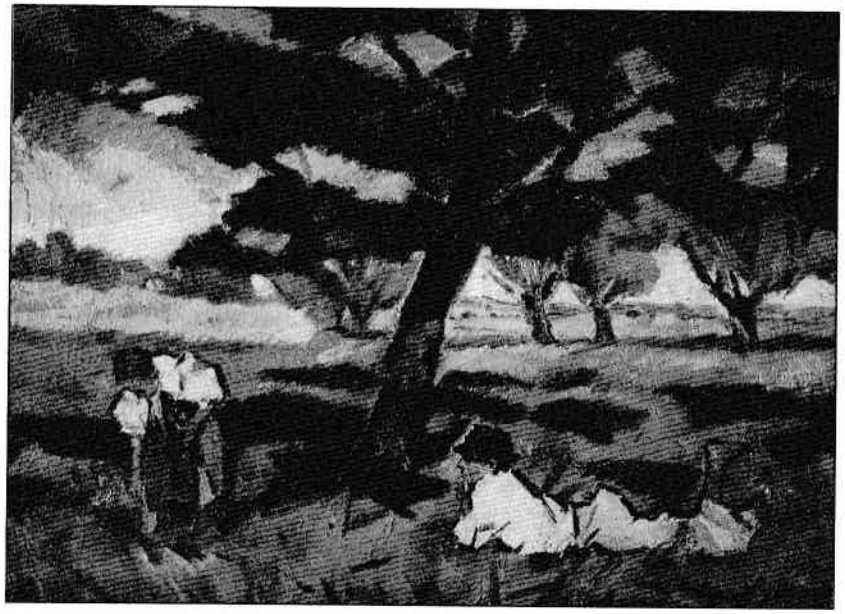

Gustáv Mallý: Jar. olej, plátno (foto: Archív ZG v Senici")

Walthera, C. Bantzera a Freya s dobrými študijnými výsledkami.

Po návrate z Ameriky v roku 1901 žije a tvorí v rokoch 1902-1905 v Skalici, kde sa začína rozbiehať jeho maliarska tvorba, pohybujúca sa od svojich počiatkov približne v dvoch základných okruhoch, jednak žánrových figúr a jednak krajinárskych kreácií.

V tomto období sa Gustáv Mallý stal v rokoch 1903-1907 najiniciatívnejším a umelecky najprogresívnejším členom Grupy uhorsko-slovenských maliarov, prvého

spolku hnutia slovenských umelcov, pôsobiaceho okrem svojej prvej žilinskej výstavy z dôvodu na Slovensku nepriaznivých národnostných pomerov na blízkej Morave a v Čechách.

Po svadbe sa Gustáv Mallý odsťahoval zo Skalice najprv do Malého Sŕnia a potom do Pezinku, aby od roku 1911 po úspešnej výstave zakotvil až do konca života v Bratislave. Umelecký a hmotný úspech výstavy umožnil, aby si otvoril ešte v tom istom roku svoju súkromnú maliarsku školu, ktorá s prerušením vojnových rokov existovala až do roku 1932. Bola jedinou v tom čase úradne uznanou výtvarnou školou na Slovensku, kde začínali svoje umelecké školenie z umelcov Záhoria Ján Želibský a Ján Mudroch.

Vo svojom záverečnom tvorivom období v rokoch štyridsiatych sa Mallý znovu obracia k pedagogickej práci, keď v rokoch 1940-1946 je profesorom na Oddelení kreslenia a maľovania SVŠT v Bratislave, pričom poslednou zastávkou jeho dlhoročnej, osobitne významnej pedagogickej činnosti je pôsobenie v rokoch 1946-1949 na odbore výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty UK v Bratislave, kde z umelcov Záhoria uňho študuje Marián Velba. Zomiera 3. augusta 1952 v Bratislave ako sedemdesiattriročný.

Na pôde záhorského regiónu bola samostatná výstava Mallého tvorby poriadaná po prvý raz v roku 1979 v Záhorskom múzeum v Skalici k maliarovmu stému výročiu narodenia. Výstava pripravená v spolupráci so SNG Bratislava z jej zbierkových fondov bola otvorená v októbri a sústredila okolo tridsať obrazov umelca.

Naposledy bola usporiadaná v roku 1989 obsiahla súborná výstava umelca v Záhorskej galérii v Senici k jeho 110. výročiu narodenia v rámci cyklu výstav Umelci Záhoria s vystavením vyše 70 obrazov, podobne ako predchádzajúca výstava v komisárstve autora týchto riadkov s vydaním katalógu s farebnými reprodukciami umelcových diel.

Doménou, takmer výlučným poľom Mallého výtvarnej aktivity sa stala olejomaľba, v ktorej dosiahol nevídanú virtuozitu prednesu a rukopisnú textovú bravúru.

Pokiaľ ide o jeho obrazy inšpirované Záhorím, z najstaršieho skalického obdobia maliarskej tvorby Gustáva Mallého sa zachovalo pomerne málo. Ojedinelé ukážky maliarovho ľudového figurálneho žánru (Uspávanka, 1902; List z Ameriky, 1903) poukazujúc na vyrovnávanie sa s tradícou predmetnej vecnej realistickej maľby 19. storočia, obohatenej od druhej polovice storočia o svetelné otázky s charakterickým zobrazením prudkého kontrastu osvetlených častí figúr na tmavom pozadí.

K výtvarne najvýraznejším obrazovým kompozíciám Mallého vrcholiaceho tvorivého obdobia patrí obraz inšpirovaný záhorským regiónom Priadka z Mokrého Hája (okolo 1934), vyznačujúci sa pádnou a pôsobivou maliarskou skratkou dekoratívnejšie vyznievajúcich farebných plôch a pevných konštruktívnych tvarov naznačených hrubšou prerušovanou a lomenou kontúrou.

V záverečnom období tvorby Gustáva Mallého sa opäť objavujú viaceré motívy čerpané zo záhorského prostredia. Okolo roku 1942 umelec namaľoval obraz Dievča z Mokrého Hája, zobrazujúci v charakteristickom kryštalickom plôškovom rukopise s pevnou hrubšou prerušovanou kontúrou trojštvrťovú figúru stojaceho usmievajúceho sa dievčaťa v kroji.

Z hľadiska dosiahnutej kvality umeleckého spracovania a výrazu tvoria závažnú súčasť poslednej etapy tvorby umelca námety pútí z Marianky. Ak prvý obraz, skôr štúdia (Motív z Marianky, 1941) rieši v temperamentnom skicovitom rukopise farebne pestrú scénu krojovaných postáv pred priečelím budovy, ukrytom v zeleni, tak v druhej obrazovej skladbe (Púť v Marianke I., 1943) sa v rukopisne malebnejšom podaní objavuje námet žien pripravujúcich si na stoloch pod zeleňou stromov tovar na predaj a konečne v tretej mariánskej kompozícii (Púť v Marianke II. Pod stromami, 1943) si Mallý vybral svetelne a kompozične náročný motív hromadnej skupiny krojovaných postáv roztratených medzi hustými vertikálami kmeňov stromov, ktorý zvládol s pádnou údernosťou sumárneho štetcového prednesu zrelého tvorcu na vrchole síl.

Pokiaľ ide o sústavnejší odborný záujem o dielo Gustáva Mallého na Záhorí, v súčasnosti Záhorská galéria vlastní doteraz spolu štyri diela z rôznych období maliara.

Napriek tomu, že Gustáv Mallý patrí k základným kmeňovým postavám slovenskej výtvarnej kultúry, ktorý veľkú časť života strávil mimo záhorského regiónu, nespretrhal kontakty so Záhorím ani ľudsky, ani umelecky.

Štefan Zajíček

Náš rozhovor s Antonom Srholcom

V týchto dňoch sa dožíva 60 rokov významný skalický rodák, dôstojný pán Anton Srholec. K tomuto krásnemu životnému jubileu si dovoľuje naša redakcia popriať aj za čitateľov Záhoria oslávencovi veľa zdravia a tvorivých síl.

Dôstojný pán, čo pre Vás znamená rodná Skalica, Záhorie, prípadne slovo "domov"?

Filozof povedal, že nikdy nevkročíš do tej istej rieky. Vraciam sa do tej istej Skalice ako som ju poznal v detstve? Skalica je mesto mojich snov, moja kolíska a dúfam, že bude aj mestom môjho odpočinku. To nie sú len múry, kostoly, domy. Sú to predovšetkým ľudia. V našom storočí, ktoré preklenujem od dvadsiatych rokov, nastali v Skalici obrovské zmeny, ktoré hlboko poznačili to starodávne kráľovské mesto. Ja si pamätám mesto oveľa menšie. Z čias, keď len Predmestie a niekoľko ulíc vyrazilo poza staré múry. Obyvatelia v meste dostávali z hôr deputát dreva, kým my, čo sme bývali "extra muros", sme drevo nedostávali

a chodili sme do mesta. Všetci ľudia sa poznali. Dnes sa Skalica rozrástla do šírky, aj do počtu obyvateľov. Stala sa domovom pre mnohých z okolia a zdá sa mi, že oni sa rovnako hrdo hlásia k tomuto mestu, lebo ho budujú a tu sa narodili a rastú ich deti. Veľká nevýhoda je, že v Skalici sú mnohí ľudia anonymní. Zavinil to aj minulý režim, kde "každý si spieval pre seba sám". Bude treba veľa času a kultúrnych podujatí, aby sa ľudia spoznali, vzájomne si slúžili a obdarúvali sa. Keďže poznám tento zákon a iné generačné mechanizmy, rád sa vraciam do rodnej Skalice, i keď sa tam stávam stále viac cudzincom.

Poznáte veľa európskych reči, precestovali ste svet. Vedia vo svete voľačo o našom meste?

V detstve nám jedna teta rozprávala, ako v Amerike stavajú veľké obchodné domy, kde pod jednou strechou dostanete všetko kúpiť. Vraj tam mali reklamu: "Čo u nás nedostanete kúpiť, my vám zaplatíme". Prišli tam naši Skaličania a dostali chuť na skalický rubín. Objednali si. Trvalo to dosť dlho, ale im ho priniesli. Dnes sú to ľudia z nášho mesta a z okolia, ktorí sa k Vám prihlásia kdekoľvek na svete. Toho roku som bol vo Washingtone a hneď sa ku mne hlásila jedna Skaličanka. Len pre krátkosť času som nemohol navštíviť tamojšiu skalickú obec. Pred pár rokmi som bol v Izraeli. Múdri Židia povedali, že čo si doma navaríš, to si zješ. V dnešnom svete platí iba to, čo dáš na export. To platí pre náš národ, pre Záhorie, pre Skalicu a hlavne to platí v duchovnej rovine. Skalica po celé stáročia prijímala prívetivo hostí a tiež posielala do sveta veľa múdrych ľudí. Moja nebohá matka vedela vyrátať viac ako päťdesiat kňazov, rodákov zo Skalice. Na skalickom gymnáziu, u františkánov, neskoršie na iných školách vyštudovali stovky inteligentov, ktorí pôsobili v celom Uhorsku, v Republike a dnes pracujú na dôležitých postoch po celom Slovensku. Tak Skalica vyžarovala kultúru prostredníctvom svojich občanov, alebo ľudí, ktorí u nás vyštudovali, alebo našli domov. V našom storočí to bol Dr. J.Blaho, Dr.J.Šátek, P.Cubínek, J.Koreszka, R.Dilong, pôsobil u nás Dr.Pavel Strauss a mnohí iní naši občania alebo čestní občania nášho mesta.

Ste niečo ako posledný mohykán v tomto smere?

Trocha aj áno. Kňazov zo Skalice ubúda. Keď ale rozumieme dejinám, zaznamenávame posun z oblasti náboženskej do oblasti vedeckej, technickej a kultúrnej a tu nastupuje mladšia, hlavne povojnová generácia našich občanov, ktorí reprezentujú toto mesto na rozličných úsekoch nášho verejného života v rámci štátu i vo svete. Ja to nevidím ako úpadok duchovného. Vo svete veľkých premien a hlbšieho poznania svet sa nám stáva oveľa duchovnejší a to, čo sa nám v minulosti zdalo duchovným, mohlo mať aj čisto hmotné pozadie. Záleží na človeku. To duchovné už našlo svoje formy a pôsobí v kultúre ľudí. Keď Skalica bola duchovne bohatá a plodná v minulosti, má všetky predpoklady ostať aj pre budúcnosť duchovným ohniskom nielen pre Záhorie.

Aká je Vaša ústredná téma, o ktorej najviac premýšľate, a s čím sa najviac trápite?

Je to problém kreativity, zmyslu našej činnosti a slobody. Stále viac žasnem nad tým, ako umne tá múdra Ruka vybudovala človeka. Aké veľké dedičstvo nesieme a koľko toho človek za pol storočia stačí prežiť. Väčšina možností ostáva v nás neprebudených. Človek je ako obojživelník. Všeličo som skúšal.

Učila ma núdza i pekná ľudská zvedavosť. Chcel som sa vyznať v manuálnej práci, vo viere, že práca môže byť piesňou, modlitbou, bohoslužbou. Osvojil som si viaceré remeslá, živil sa poctivou prácou, čím som mohol poslúžiť mnohým ľuďom. Potom umenie, hudba, spev, tanec. Nakoniec ma očarila veda. Až tu zisťujem, ako veľa času a energie som podaromnici premárnil samotným hľadaním, než som objavil fantastický chrám múdrosti a poznania a že už je neskoro a ja som na prvých schodíkoch kdesi pred chrámom. Moja záchrana je v tom, že som všetko robil s nadšením a s láskou. Budúcnosť ľudstva je totiž v poznaní a v láske. Až nebudeme ničiť to, čo sme my a naši predkovia tak pracne vybudovali, môžu byť pre budúce generácie vytvorené podmienky rozvoja mimoriadne schopných, až geniálnych ľudí. Oni k nám budú právom kritickí, lebo im necháme zničenú prírodu a vyčerpané zdroje. Aby prežili, uvedú do praxe a objavia nové ekologické, sociálne a morálne zákony, kde nájdu zmysel svojej námahy aj priestor pre inakšie, nami netušené prežívanie šťastia. Veľkým nebezpečím, ktoré si málokto uvedomuje, je materiálny nadbytok a konzum lákavej a povrchnej pseudokultúry prostredníctvom médií. Ľudia sa nemusia pracne namáhať, dostanú všetko hotové, ale stratia slobodu, priateľov a lásku.

Čo znamená podľa Vás byť skutočne slobodným človekom?
Sloboda je dar a veľká úloha. Zdá sa, že v tele máme už od našich predkov zakódovanú túžbu po slobode a šťastie slobodného človeka je skôr v ceste, o ktorej je presvedčený, že vedie k cieľu, v námahe, ktorú rád podstúpi, keď vidí, ako sa postupne uskutočňuje jeho sen. Skalica bola po stáročia slobodným mestom. Túto víziu sveta som zdedil v rodine a potvrdila sa mi počas môjho detstva. Slobodu si človek musí vykúpiť poctivou tvorbou. Je to hrdosť človeka, ktorý s božou pomocou nesie svoju ohrozenú a zraniteľnú ľudskú existenciu a aj to ťažké, ako kríž, nehádže na iných, ale naopak, dodáva sily druhým, aby uniesli to, čo je osudové. Vo svete ubúda slobodných ľudí. Niet učiteľov, ktorí by nás naučili správne a múdro žiť. Mnohí sú závislí na podenkových ideológiách, na novinách, televízii a na jedoch, ktoré údajne majú pomôcť zabudnúť. Je vážny problém uniesť svoju slobodu, deliť sa o ňu s inými a v tomto smere dôverovať ľuďom, osobitne mladým, podobne ako sa im dôveruje v rodine. Kresťanské posolstvo v tomto procese postupného rastu slobodných ľudí zohráva mimoriadnu úlohu. Tento sen

ľudstva, zakódovaný už v hlavných dokumentoch židovsko-kresťanskej civilizácie sa mohol tradovať a rozvíjať len v našich európskych západných oblastiach, kde sa človek učí chápať svoje miesto v prírode ako jedinečná bytosť, povolaná k stálej slobode. Mám osobnú skúsenosť, že tú hlavnú, vnútornú slobodu nemôže človeku zobrať žiadna totalita, ani smrť. V tomto bode bol Ježiš, náš učiteľ, najslobodnejší.

Z Vašich publikácií, napr. Nová rodina v novom svete (1990), Svetlo z hlbín jáchymovských lágrov (1991) je zreteľne cítiť životnú skúsenosť, rozhľadenosť a súčasne veľkú schopnosť vnímať zmeny v našom živote, v živote rodiny, človeka ako osobnosti. Ako by ste stručne charakterizovali súčasného mladého človeka s jeho schopnosťami, ale aj možnosťami?
Na svojej literárnej tvorbe si nezakladám. Je skromná, ale pravdivá ako život. Príliš dlho som sa učil remeslo banícke a veľmi neskoro umenie básnické. Som členom národa, ktorý sa ešte len učí písať. Skôr rozprávam to, čo mám nažité a premyslené. Chcem byť svedkom toho, že človek aj uprostred najtvrdšieho lámania a v najväčšom tlaku si môže a má zachovať svoju dôstojnosť, hrdosť a nedať sa zlomiť. Žijem ako väčšina ľudí v tomto štáte. Skromne, ale poctivo. Na veľké umenie nemáme. Tiež nechcem nechať zabudnúť to ťažké a bolestné, čo som spolu s týmto národom prežil. Pre výstrahu. Aby si aspoň pár ľudí uvedomilo naše stále ohrozenie. Aj to mi napovedali múdri Židia. Oni nepoznajú hrob neznámeho vojaka. U nás každý, kto trpel, nesmie byť zabudnutý. Je to dačo ako svedectvo a odvaha z posledného miesta urobiť miesto privilegované.

Ste hlboko poznačený prežitým utrpením. Ako hodnotíte Váš prínos Vaša Cirkev?
Veriaci ľudia, ktorí si čosi prežili, ma chápu ako svojho priateľa alebo hovorcu. Horšie je to s hodnostármi. Mnohí nevedia, čo je to utrpenie, a ak, tak sa nepoučili. Chceli by zastaviť dejiny. Majú veľký zmysel pre mučeníkov prvých storočí, ktorí sú pokojní, pekne namaľovaní a nerušia im kľud. Mučeníci, ktorých krv sotva vyschla, a tí, čo len o vlások unikli, sú nepohodlní. Žili a umierali v špinavých handrách, v špinavom prostredí, pod ľudskú dôstojnosť. Človek nemá právo robiť sa hrdinom, tobôž nie mučeníkom. Pokladám si len za vec svojho svedomia stáť pri tej stále trpiacej a umlčanej väčšine, v tichej opozícii oproti byrokracii, hlúposti a zneužívaniu moci. Je to naša bolesť. Osobne som veľmi spokojný a vyrovnaný.

Svojim rodným Skaličanom a všetkým čitateľom Záhoria želám múdru politickú orientáciu, trpezlivosť v dialógu pre to, čo môžeme zmeniť, a toleranciu pre to, čo zmeniť nemôžeme. Stáli sme pri sebe v dobách zlých. Verím, že aj v budúcnosti prežijeme, keď nás povedú tí najlepší a my sa svojou poctivou prácou budeme liečiť zo starých rán a spolupracovať na budovaní spravodlivejšieho sveta.

rozhovor pripravil Peter Michalovič

Z dobovej tlače

Vojanské starožitnosti v Malackách.

V kaštieli kniežaťa Pálffy-ho v Malackách ležaly od dávnej doby, tak rečeno v celkovitom zapomenutí, 4 delá, nepochybne z najdávnejších časov delostrelecky pošlé, ktorým podobných nieto v celej rakúsko-uhorskej države, ba jako dosiaľ vysvedčeno ani v Európe, vyjmúc bavorské mesto Nürnberg, kde opatrujú sa v mestskej zbrojnici 3 podobné delá. Pamätnosť otáznych kusov hrubej strelby záležť v tom, že sú pri hlave otvorené, tak že tedy nabíjať sa musely odzadu, čo pred nekoľko rokmi jako nový nálezok pruský schvalováno bolo; teraz ale všetka najnovšia ručná strelná zbroj nabíja sa už od zadu. Na spomenutých delách vidno ďalej tú zvláštnosť, že dreveného podstavca, tak zvanej lafetty, nemajú; na to miesto sú opatrené nohám podobnými držadlami kovovými, na ktorých delo pevne stojí; prostredok cievy označený je silným kovovým pásom, bezpochyby k rozmnoženiu pevnoty kusov. Každý z nich má i znaky starovekého nápisu, ktorý ale, následkom rozhryzenia písmen od hrdze, nijak "vyšlabikovať" sa nemôže, ani len na toľko, žeby vedeť sa mohlo, v jakej reči nápis bol shotovený ? - Predseda stoličného starožitnostenského spolku, Štefan Burian, obrátil sa prosebne ku knież. Pálffy-mu, aby (pri podržaní práva majetnosti) dovolil ty kusy uložiť do krajinského museum, k čomu bezpochyby bude privoleno.

(Obzor 1879, r.17, č.16, s.124)

Vybrala Mária Zajíčková

Výskum františkánskeho kostola v Skalici /5. časť/

Stavebná činnosť a ňou odkryté nálezy oživili myšlienku preskúmať objekt kostola a pokúsiť sa tak doplniť informácie o komplexe františkánskeho kláštora získané výskumom jeho časti v r. 1982.

Vďaka aktivite členov Nadácie na ochranu kultúrnych pamiatok v Skalici, finančnej podpore Mestského úradu v Skalici a pochopeniu Rímsko - katolíckeho farského úradu v Skalici sa podarilo v priebehu niekoľkých týždňov zabezpečiť zameranie objektu a vytvoriť podmienky Mgr. Horákovej, aby vykonala v kostole umelecko-historický a architektonický výskum.

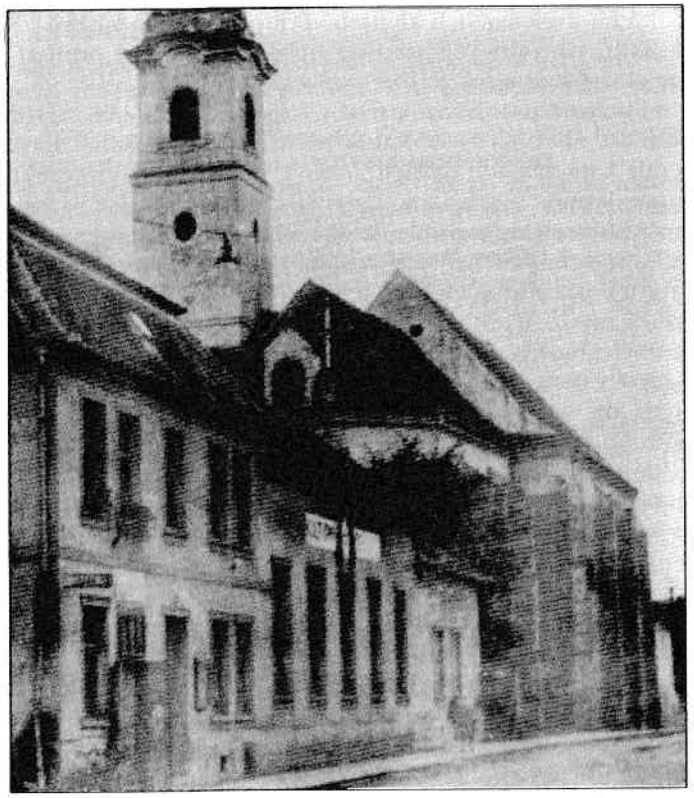

Pohľad na františkánsky kostol zo severnej strany zač. 40. rokov (foto Dr. Bielik, archív ZM)

Výskum priniesol množstvo zaujímavých poznatkov o stavebnom vývoji kostola. Nás zaujali predovšetkým nálezy a informácie, ktoré súvisia so vznikom a počiatkami existencie stavby.

Prvú - najstaršiu vývojovú etapu predstavuje hlavná loď kostola o rozmeroch 24,4 x 12,5 m. Jej východný múr od presbytéria oddeľuje súvislá škára jasne čitateľná vo vykonaných sondách. Obvodové múry presbytéria prekrývajú dva staršie stredoveké okenné otvory /dnes nefunkčné - zistené sondami v podkroví/, ktoré presvetlovali loď z východu. V tomto období bola asi 13 m vysoká stavba pravdepodobne zastropená plochým stropom, čo naznačujú staršie zachované zdvojené väzné hranoly, pomúrnice

prekryté v období baroka zvýšením koruny lode, ale i absentujúce stopy po pätkách akýchkoľvek starších klenieb. Typ pôvodného záveru lode sa nepodarilo zistiť, no odpoveď na túto otázku by mohol priniesť prípadný archeologický výskum pod dlažbou presbytéria.

Mgr. Horáková datuje vznik stavby na prelom 13. - 14. storočia do tzv. "prechodného obdobia" - obdobia prenikania gotického staviteľstva na naše územie i na základe ďalších znakov, napr.: riadkovane ukladané kamenné neomietnuté murivo, okná nepravidelne situované vo vzťahu k operákom, na obidve strany rovnako široko sa roztvárajúce ostenia okien ...

Nakoľko stavebná forma lode kostola nezodpovedá žiadnemu typu poznaných stavieb prezentujúcich prvú vlnu príchodu františkánov na Slovensko /Skalica medzi týmito ani nefiguruje/, je namieste sa domnievať, že pôvodná stavba mohla patriť aj inému rádu.

K zaujímavým nálezom viažúcim sa k počiatkom existencie kostola patrí bezpochyby na severnej stene lode odkrytá časť zošikmeného ostenia pravdepodobne staršieho vstupu, dnes sčasti prekrytého mladším barokovým pilierom i fragmenty výmaľby - konsegračné kríže a časť postavy anjela - na pôvodnej, typicky zvlnenej tenkej vrstve gotickej omietky.

Pod keramickou dlažbou, ktorá bola v rámci rekonštrukcie podlahy odstránená, bola okrem vstupov do krýpt /s ich popisom sme vás zoznámili v predchádzajúcich častiach/ odkrytá i pôvodná podlaha kostola pozostávajúca z kamenných dosiek a pálených kosoštvorcových dlaždíc.

Stavebný vývoj františkánskeho kostola pokračuje v druhej polovici 15. storočia prebudovaním a rozšírením kostola o polygonálne zakončené presbytérium, zaklenuté mohutnou gotickou sieťovou klenbou, zhotovenou z tehlových tvárnic. Loď od presbytéria oddeľuje hrotitý oblúk. Na východnej strane víťazného oblúka je text datujúci prístavbu presbytéria rokom 1465. Rozšírenie staršieho kostola o neskorogotické presbytérium, úprava okenných otvorov na južnej strane lode, osadenie sedlového portálu /na západnej strane lode/ boli už realizované františkánmi, ktorých príchod je písomne doložený rokom 1442.

Ďalšie väčšie úpravy zaznamenala stavba v období baroka, kedy bola loď zaklenutá valenou klenbou, boli vytvorené nové okenné otvory aj na severnej stene. Inventár a výzdoba kostola pochádza prevažne z obdobia neskorého baroka a rokoka.

Jozef Hlavatý

Kronikárom

Kronikár si po celý rok priebežne zaznamenáva udalosti. Na tieto je vhodný hrubý zošit alebo kniha, prípadne tzv. karizblok, ktorý je rozdelený na jednotlivé oblasti (samospráva, šport, kultúra, priemysel a pod.) s prípadným ďalším vnútorným členením. Záznamy by mali byť stručné, ale obsažné a najmä pri neskoršom spracúvaní zrozumiteľné.

Tvorba ročného zápisu sa môže začať až po skončení kalendárneho roku. Je zbytočné jednotlivé kapitoly spracovávať skôr, kedže sa môžu objaviť nové informácie. Po získaní kompletného materiálu za uplynulý rok môže kronikár sumarizovať jednotlivé udalosti, radiť ich v celkoch podľa chronologickej postupnosti a upraviť do čitateľnej podoby. Totiž - kronika by nemala byť iba suchým výpočtom udalostí, ale súvislý, jazykom doby podfarbený text. Tu sa však treba vyvarovať prílišnému subjektívnemu a kritickému hodnoteniu udalostí. Určite sa je tomu niekedy ťažko vyhnúť, ale každý kronikár by mal mať na zreteli, že kronika musí byť čo najviac objektívnym prameňom historických udalostí.

Po napísaní ročného zápisu "na nečisto" sa tento predloží (do vopred dohodnutého termínu) príslušnému orgánu (zastupiteľstvo, rada) na posúdenie a schválenie. K otázke schvaľovania textu je však treba pristupovať opatrne a uvážlivo a pri navrhovaní opráv či úprav nájsť cestu vzájomnej dohody - zriadovateľ - kronikár.

Kronikársky zápis sa vyhotovuje dokumentačným atramentom, čitateľne a na pravú stranu otvorenej kroniky. Prvé písmená alebo predely medzi jednotlivými časťami môžu byť ozdobené drobnými iluminániami (kreslenými i maľovanými).

Podľa vlastného uváženia by mala mať každá strana vhodné okraje a podľa veľkosti písma asi 30 - 33 riadkov textu.

Kvôli prehľadnosti by sa mali nadpisy zvýrazniť odlišným alebo väčším písmom. Jednotlivé kapitoly (celky) sa môžu členiť jednoduchými heslami na pravom okraji pri príslušnom texte.

Pre budúcich užívateľov (ale i pre samotného kronikára) je veľmi vítanou pomôckou register - index. Ten by sa mal spracovávať počas tvorby ročného zápisu a po uzatvorení a schválení textu spolu s ním prepísať na zadné strany príslušného dielu kroniky. Na tento účel je potrebné vyčleniť adekvátny počet strán. Abecedne zoradený index môže byť vecný, menný alebo miestny.

Nakoniec chceme poznamenať, že všetky tieto pravidlá tvorby kronikárskeho záznamu by mali platiť i pre prepis textu strojom (počítačom). Tento spôsob je síce zriedkavý, ale v prípade, že kroniky niektorých obcí či miest sú vedené takouto formou, text sa vtedy píše na voľné listy, ktoré sa potom dajú zviazať do podoby knihy. Kedy sa dajú zviazať záleží od počtu strán ročného zápisu. Môže to byť po roku (táto možnosť by však bola neekonomická), ale myslíme si, že optimálne by to bolo aspoň po piatich. Takto zviazaný diel kroniky by však nemal presahovať počet 500 strán. Vyhotoviť sa môže v niekoľkých exemplároch, z ktorých jeden by mal byť odovzdaný do príslušného okresného archívu.

Miroslav Mindáš

Krátke zprávy

Dňa 22. augusta 1994 sa začal archeologický výskum kaplnky Sv. Margity v Kopčanoch, ako prvá časť celkového výskumu, ktorého cieľom je zistiť datovanie tejto pamiatky. Výskum finančne zabezpečuje Obecný úrad v Kopčanoch a archeologický výskum vedie PhDr. Viera Drahošová, archeologička Záhorského múzea v Skalici.

Veľkomoravská Skalica a jej pohrebisko na Kopečnici

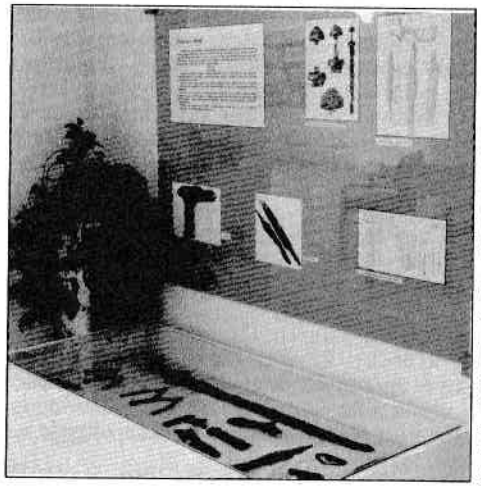

S mimoriadnym ohlasom sa stretla rovnomenná výstava, ktorú vo svojej výstavnej sieni usporiadalo Záhorské múzeum v Skalici. Počas jej trvania si ju od začiatku mája do začiatku augusta pozrelo takmer dvetisícpäťsto **návštevníkov, čo je najvyššia návštevnosť** výstavy za posledné dva roky. Päťdesiate výročie ukončenia výskumu veľkomoravského mohylníka v Skalici na **Kopečnici sa stalo príležitosťou pre ot**vorenie uvedenej výstavy.

Podľa scenára PhDr. Viery Drahošovej mala výstava za cieľ prezentovať doterajšie poznatky o veľkomoravskej Skalici a predovšetkým prvýkrát sprístupniť verejnosti nálezy z pohrebiska. Vystavené predmety, šperky, keramika, nástroje, časti výzbroje a výstroje boli zapožičané z depozitárov Slovenského národného múzea v Martine a Bratislave, kde boli uložené od ukončenia výskumu. Doplnila ich bohatá sprievodná dokumentácia.

Výstavu autorka scenára venovala PhDr. Ľudmile Kraskovskej, CSc., ktorá sa rozhodujúcou mierou zaslúžila o archeologický výskum Záhoria k jej vzácnemu jubileu.

-dra-

Kovalovec 600 ročný

V Kovalovci, malebnej dedinke ležiacej na okraji Bielych Karpát, si jej obyvatelia, rodáci a hostia pripomenuli v sobotu 20. augusta 1994 600. výročie prvej písomnej zmienky o obci. Bohatý program osláv, ktorý sa začal slávnostnou svätou omšou, spestrili ukážka požiarneho zásahu, vystúpenie skupiny historického šermu Stibor zo Senice, do tanca hrala dychová hudba Záhoranka a o dobrú náladu sa postarali bratislavskí umelci. Pri príležitosti jubilea vydal Obecný úrad v Kovalovci publikáciu z dejín obce od domáceho autora Mariána Náhlika.

- pet -

Oslavy sv. Gorazda v Kútoch

Tohtoročné celoslovenské oslavy sv. Gorazda sa začali v záhorskom regióne v obci Kúty 22.7. 1994 odborným seminárom, na ktorom prednášatelia prezentovali súčasné výsledky bádania o osobnosti sv. Gorazda a historických udalostiach spojených s jeho osudom. **Oslavy potom pokračovali v nasledujúcich dňoch ešte v Kútoch, v Močenku a Bratislave.** Do pozornosti čitateľov dávame pripravovaný zborník príspevkov doplnený zhodnotením doterajších päťročných osláv v Kútoch.

- mz -

adut adox
a.s. SKALICA
POLYGRAFICKÁ PRODUKCIA
KARTONÁŽ
Potočná 85
909 01
SKALICA
TEL.: 0801/94 5662, 5713 FAX: 0801/94 5662

Záhorie 4

ROČNÍK III. / 1994 cena 5 Sk